

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ИЗДАЈИ ДВА ПУТ СВАКОГ МЕСЕЦА У СВЕСКАМА ОД 3 И ВИШЕ ТАБАКА. ЦЕНА ЈЕ: ЗА СРБИЈУ 12 ДИН., А ЗА ЦРНУ ГОРУ, БУГАРСКУ, БОСНУ, ХЕРЦЕГОВИНУ, АУСТРО-УГАРСКУ, РУМУНИЈУ И ТУРСКУ 15 ДИНАРА НА ГОДИНУ

ПРЕТПЛАТА СЕ ШАЉЕ УПРАВИ ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ, А РУКОПИСИ УРЕДНИШТВУ.

XVI СВЕСКА

У БЕОГРАДУ, 31. АВГУСТА 1882.

ГОДИНА III

Постављења наставника средњих школа

Актом г. министра просвете и црквених послова

I Постављени су:

у Крагујевачкој гимназији:

Г-ђица Емилија Димићева, за разредну учитељку девојчица III одељења I разреда, 15. Августа о. г.

У Нишкој гимназији:

Г. Ђура Илић, за предавача, 12. Августа о. г.

У Шабачкој нижој гимназији:

Г. Ђорђе Кока, за предавача, 12. Августа о. г.

У Горњомилановачкој гимназијској реалци:

Г. Павле В. Вујић, за предавача, 12. Августа о. г.

II Премештени су:

У Крагујевачку гимназију:

Г. Миленко Ранчић, предавач лесковачке ниже гимназије, 12. Августа о. г., по потреби службе.

У Нишку гимназију:

Г. Богољуб Тирић, предавач јагодинске ниже гимназије, 12. Августа о. г., по потреби службе.

У Ваљевску нижу гимназију:

Г. Милан Зарић, предавач великоградишке ниже гимназије, 12. Августа о. г., по потреби службе.

У Јагодинску нижу гимназију:

Г. Сретен Пашић, предавач чачанске ниже гимназије, 12. Августа о. г., по потреби службе.

У Чачанску нижу гимназију:

Г. Драгутин Јанковић, предавач горњомилановачке гимназијске реалке, 12. Августа о. г., по потреби службе.

III Одређени су да врше дужност:

У Београдској гимназији:

Г. Михаило Ђуровић, професор I београдске ниже гимназије, 12. Августа о. г.

У Великоградишкој нижој гимназији:

Г. Ранко Петровић, супленат шабачке ниже гимназије, 13. Августа о. г.

IV Разрешен је:

Г. Јован Ђаја, професор београдске гимназије, од предавања Опште историје у Вишој женској школи, 15. Августа о. г.

Постављења, премештаји и разрешења од дужности наставника основних школа

Актом г. министра просвете и црквених послова

I Постављени су:

У ОКРУГУ БЕОГРАДСКОМ:

Г. Радоје И. Драговић, за учитеља основне школе у Врчину, 11. Августа о. г.

У ОКРУГУ СМЕДЕРЕВСКОМ:

Г. Тодор Стабловић, за учитеља основне школе у Марковцу, 12. Августа о. г.

II Премештени су:**У ВАРОШ БЕОГРАД:**

Г-ђица Анђелија Адамовићева, учитељка III разреда III одељења мушке школе у Лесковцу, нишког округа, у I и II разред женске школе на Западном Врачару, 14. Августа о. г. по молби.

Г-ђица Јелисавета Станковићева, учитељка III и IV разреда женске школе на Дорћолу, у I и II разред при истој школи, 14. Августа о. г.

Г-ђица Милица Јовановићева, разредна учитељка III одељења I разреда гимназије крагујевачке, у III и IV разред женске школе на Дорћолу, 14. Августа о. г., по молби.

Г-ђица Марија Личанинова, учитељка I и II разреда женске школе на Западном Врачару, у I разред мушке школе на Западном Врачару, 14. Августа о. г.

Г. Милош Војковић, учитељ I разреда мушке школе палилуке, у I и II разред школе на Јалији, 14. Августа о. г.

Г. Петар Димић, учитељ I и II разреда мушке школе јалијске, у I разред школе у Палилули, 14. Августа о. г.

Г. Сава Танасковић, учитељ IV разреда мушке школе алексиначке, у II разред школе на Западном Врачару, 14. Августа о. г., по молби.

У ОКРУГУ АЛЕКСИНАЧКОМ:

Г. Антоније Николић, учитељ III и IV разред школе у Бачини, округа јагодинског, у Ћићевац 14. Августа о. г., по молби.

Г-ђа Јелена Марковићка, учитељка основне школе у Десини, округа пожаревачког, у I и II разред мушке школе у Ражњу, 11. Августа о. г., по молби.

Г. Милан Поповић, учитељ I и II разреда основне школе ражањске, у III и IV разред исте школе, 11. Августа о. г.

У ОКРУГУ БЕОГРАДСКОМ:

Г. Живота Ђорђевић, учитељ школе врчинске, у Неменикуће, 11. Августа о. г., по молби

У ОКРУГУ ЈАГОДИНСКОМ:

Г. Станко Радосављевић, учитељ школе ћићевачке, округа алексиначког, у III и IV разред основне школе бачинске, 14. Августа о. г., по молби.

У ОКРУГУ НИШКОМ:

Г-ђа Катарина Радовановића, учитељка I разреда мушке школе на Западном Врачару у Београду, у III разред III одељења мушке школе лесковачке, 14. Августа о. г.

У ОКРУГУ ПИРОТСКОМ:

Г-ђа Даринка Станаревићка учитељка II разреда III одељења мушке школе у Пироту, у II разред женске школе 11. Августа о. г.

Г-ђа Живка Кевићка, учитељка I и II разреда женске школе у Прокупљу, округа топличког, у I разред II одељења женске школе у Пироту, 11. Августа о. г.

Г-ђа Живка Никетићка учитељка II разреда мушке школе на Западном Врачару, у Београду, у II разред мушке школе у Белој Паланци, 14. Августа ове године.

Г. Сима Кевић, учитељ I разреда II одељења школе у Прокупљу, округа топличког, у II разред III одељења школе пиротске, 11. Августа о. г.

У ОКРУГУ ПОДРИНСКОМ:

Г. Филип Видаковић, учитељ III разреда I одељења школе ужичке, у Горњу Трешњицу, 10. Августа о. г.

У ОКРУГУ ПОЖАРЕВАЧКОМ:

Г. Марко Недељковић, учитељ школе рабровске, у Божевац, 12. Августа о. г., по молби.

Г. Миленко Смиљковић, учитељ школе бољевачке, у Раброво, 12. Августа о. г.

У ОКРУГУ ТОПЛИЧКОМ:

Г-ђа Катарина Петровићка, учитељка II разреда женске школе пиротске, у I и II разред женске школе у Прокупљу, 11. Августа о. г., по молби.

Г. Коста Петровић, учитељ школе габровачке, нишког округа, у I разред II одељења мушке школе у Прокупљу, 11. Августа о. г.

У ОКРУГУ УЖИЧКОМ:

Г. Богосав Тодоровић, учитељ школе горњотрешничке округа подринског, у III раз. I одељења мушке школе у Ужици, 11. Августа о. г., по молби.

Г. Владимир Радојичић, учитељ школе годовичке у Сечу Реку, 11. Августа о. г.

Г. Глигорије Мартић, учитељ школе роћевићке округа чачанског у Белу Реку 15. Августа о. г.

У ОКРУГУ ШАВАЧКОМ:

Г-ђа Јелена Шаргићка, учитељка женске школе на Убу, округа ваљевског, у I и II разред мушке школе у Лешници, 14. Августа о. г.

Г. Милан Бошњак, учитељ III и IV разреда школе лешничке у Богатић, 14. Августа о. г.

Г-ђица Милева Ангоновићева, учитељка I и II разреда мушке школе лешничке, у Клење, 14. Августа о. г.

Г. Сава Шаргић, учитељ школе богатићске, у III и IV разред школе у Лешници, 14. Августа о. г.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

III Разрешени су :

У ВАРОШИ БЕОГРАДУ :

Г-ђа Ружица Миленковићка, учитељка I и II разреда женске школе на Дорћолу, 14. Августа о. г. по молби.

У ОКРУГУ БЕОГРАДСКОМ :

Г. Миливоје Стевановић, учитељ основне школе у Баћевцу, 14. Августа о. г., по молби.

У ОКРУГУ ПИРОТСКОМ :

Г. Јован Илић, учитељ основне школе у Рсавцима, 12. Августа о. г.

У ОКРУГУ ПОЖАРЕВАЧКОМ :

Г. Коста Илић, учитељ основне школе у Сигама, 18. Августа о. г., по молби.

Г. Драгољуб Ђурђевић, учитељ основне школе у Милатовцу, 19. Августа о. г., по молби.

У ОКРУГУ СМЕДЕРЕВСКОМ :

Г. Стеван Гојковић, учитељ III и IV разреда основне школе у Азањи, 18. Августа о. г.

У ОКРУГУ УЖИЧКОМ :

Г. Михаило Шуњеварић, учитељ III и IV разреда основне школе пожешке, 12. Августа о. г.

У М Р Л И

Павле Буколарац, учитељ школе стопанске у крушевачком округу, умр'о је 11. Августа о. г.

Записник Главног Просветног Савета**САСТАНАК СХХ**

30. Јуна 1882. у Београду

Били су: потпредседник Ј. Пецић. Редовни чланови: арх. Н. Дучић, др. В. Бакић. арх. Нестор, М. Зечевић, М. Миловук: Ванредни чланови: М. Валтровић, Љуб. Ковачевић, Јов. Ђорђевић, Бор. Тодоровић.

I

Заступник пословође Бор. Тодоровић чита записник 119. састанка који Савет прима.

II

Министр просвете и црквених послова писмом својим од 30. ов. м. ПБр. 3723. шаље Главном Просветном Савету молбеницу и документа г. Стевана Јевтића, професора српске више девојачке школе у Новом Саду, који тражи наставничко место у средњим школама, и позива Савет, да прегледа и оцени, има ли г. Јевтић квалификацију за наставника у средњим школама. Главни Просветни Савет упућује горе споменуто молбеницу и сведочанства на преглед и мишљење наставном одбору.

III

Арх. Н. Дучић чита свој извештај о црквеном уставу (правила по којима се врше обреди наше православне цркве), што је израдио ђакон београдске саборне цркве Никола Трифуновић. С тим извештајем слаже се и арх. Нестор као други оценилац овог дела. Они налазе, да се ова књига може примити и о државном трошку печатати за потребу ученика Богословије и учитељ-

ске школе, а осим тога да може послужити и за свештенике. Они наводе и неке мане у рукопису, али такве да се могу лако исправити и при штампању дела. Ти извештаји гласе :

„Главном Просветном Савету

Прочитао сам кратки црквени устав (или правила по којима се врше обреди наше православне цркве) који је израдио по великом црквеном уставу ђакон београдске саборне цркве Никола Трифуновић.

Овај је кратки устав израђен врло добро, и послужиће, као ручна књига веома корисно свима ученицима овдашње богословије и учитељске школе, толико више што свака црква нема велики црквени устав; а свештеници без њега не могу на памет свршавати тачно све обрете наше цркве онако, како су прописани.

Ђакон Трифуновић засведочио је израдом овога краткога црквенога устава, да темељно познаје велики црквени устав, за то је могао и овако систематички и практично саставити овај кратки устав за ученике богословије, од којих се и захтева знање типих или устава црквеног.

Поред све тачности израде овог устава опазио сам у њему неких ситних језиковних грјешака, н. пр. »повечерије« м. повечерје, »воскресно« м. васкрсно, »рождество« м. рожданство, »предворавају« м. предходе, »славословије« м. славословље, »од части« м. од чести и т. д.

Није објашњено на првом листу, што треба о литији, ни о обреду благосиљања пети хлебља у очи недеље и других празника

Има погрешака и у стилизацији. н. п. служба у недељу са пред или попразднством Христовог или Богородичног празника (!) и светим »полијелејним« м. служба у недељу са предпразднством или по празднству Христову, Богородичину и т. д.

Ове друге ситне грешке, које се налазе у овоме уставу, ваљало би да се исправе барем у штампању.

Мишљења сам, да се овј устав прими и штампа за ученике овдашње богословије и учитељске школе и да се писцу или састављачу даде награда за сваки штампани табак по 60 динара.

23. Јуна 1882. год.

Београд.

АРХИМАНДИТ

Н. ДУЧИЋ.

„Главном Просветном Савету

»Црквени Устав« (или правила за вршење црквеног богослужења) написани од Ђакона Николе Трифуновића, прегледао сам и налазим да је врло лепо и правилно израђен, те сам с тога мишљења да се прими и о државном трошку штампа, а писцу да се да награда од сваког штампаног табака по 50 динара.

2. Јуна 1882. год.

у Београду.

ПРОФЕСОР БОГОСЛОВ. АРХИМ.

МЕСТОР.

На основу тога Главни Просветни Савет одлучује: да се дело прими с тим условом, да се исправе све мане побројане у извештају, и да се штампа као помоћна књига за ученике Богословије и Учитељске школе. Награда писцу одређује се по 60 динара од штампаног табака, а прегледачима сваком по 20 динара.

IV

Прочитани су реферати г. Петра Живковића и г. Срете Стојковића о »Науци о геометријским облицима« од М. Петровића. Оба референта мишљења су да се ово дело не може више штампати о државном трошку, због погрешака, које су изложене у њиховим рефератима.

„Главном Просветном Савету

По одлуци Главног Просветног Савета, коју је донео на 104. састанку своје, прегледавши дело: »Наука о геометријским облицима, написао М. Петровић професор, Панчево 1878. и 1882. год.« част

ми је исказати савету моје мишљење о овоме делу, у следећем :

Сам г. писац, у предговору првом издању ове књижице, каже, да му је жеља била, пишући је »да народним учитељима изложи материјал, који се из геометријског обликословља у народним школама предузети има«. Ово, другим речима, јесте покушај, да се ова наука одомаћи у народним основним школама. И г. писац мисли, као што је се сам у предговору четвртном издању изразио, да је »она одговорила цели, којој је намењена«, и ако у истом предговору, мало даље, каже и ово : »да ово издање (IV) једва има што, осим наслова, заједничко са пређашњим издањима«.

Већ из ових његових последњих речи могло би се посумњати, да је ова књижица »одговорила цели«, но да видимо, да ли г. писац има право.

Кад се сравни прво издање ове књижице са последњим (IV), доиста се налази, да се оба разликују у материјалу, распореду, па и у методу; и ако г. писац каже да је метод остао исти. Да би показао ову разлику, нећу се упуштати у појединости, јер ово неће бити потребно; него ћу одма ударити на главно, а то је ово: шта је патерало г. писца да за тако кратко време преради ову своју књижицу сасвим? Да ли напредак науке? то не; да ли материјал? и то не; да ли распоред? — и то не; све то не, него баш метод, за који г. писац каже да је остао исти. Па зар није метод, кад се у првом издању најпре каже: унакрсни су углови једнаки, па се онда ово доказује наводом свију потребних равности, а у четвртном издању ради се сасвим супротно; или, кад се у првом издању спомиње и доказује, чему је равна сума два спољашња или два унутрашња угла двеју паралелних гравих пресечене трећом правом линијом, а у четвртном издању о томе нема ни спомена; или, кад се у првом издању каже: сума свију углова у једном троуглу износи два права, па се за тим доказује, а у четвртном издању ради се обрнуто; или кад у четвртном издању и нема доказа, чему је равна спољашњи угао троугла, а у првом га издању има; или, кад се у првом издању за израчунавање површина појединих геометријских облика налазе формуле, а у четвртном издању их нема; или кад се у првом издању изводе и саме формуле за обим и површину круга, а тога у четвртном издању нема; или кад се у првом издању изводи и равност, која постоји између обимног и централног угла у кругу а у четвртном издању ово се и не спомиње и т. д.

Једном речи, зар није метод узрок, кад се г. писац у четвртном издању ове књижице труди, да се што већма ослободи научног доказивања правила, која важе за поједине геометријске облике? Овим се до-

казује, да је и сам г. писац увидео немогућност научног доказивања ових правила, те је с тога, пишући четврто издање ове своје књижице гледао, да се што више ослободи такве методе, а да удари методом, којом се правила геометријских облика изводе простим резонирањем без икаквог научног доказивања (види: израчунавање површина) или се просто исказују (види израчунавање тела); ја држим да ће г. писац потражити овај начин и при следећим издањима ове књижице.

Али, овакав метод не може да буде у геометрији метод науке, него чисто метод упознавања са геометријским облицима; а ово овет није задатак науке о геометријским облицима него геометријског цртања. Дакле, и сам г. писац помаже ми, и ако нехотице, да докажем: да се наука о геометријским облицима не може изучити у основним школама.

По овоме, таква књига била би неупотребљива за основне школе. И доиста је неупотребљива. Зар деца у основној школи морају знати и зар могу разумети баш и доказе појединих правила геометријских, и ако простих облика? Мислим, да овако знање не треба никако тражити од деце у основним школама; јер у противном случају, како су деца неспремна за овакво знање, не само да ће бити од штете за развијање деце, него ће бити од штете и за саму науку. Зар хоћемо одмах у почетку да убијемо сваку вољу за изучавање једне тако развијајуће и тако корисне науке, као што је геометрија? Па зар се не убија воља за ову науку, кад деца у основној школи морају да слушају овакав говор од учитеља свога:

$$\begin{array}{l} \text{Кад је } \langle \rangle a + \langle \rangle r = 2R \\ \quad \quad \quad \langle \rangle b + \langle \rangle r = 2R \\ \text{то је} \quad \quad \quad \langle \rangle a = \langle \rangle b; \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{или: Кад је} \quad \langle \rangle a = \langle \rangle c \\ \quad \quad \quad \langle \rangle c = \quad n \\ \text{то је} \quad \quad \quad \langle \rangle a = \langle \rangle n, \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{или, кад је} \quad \langle \rangle k + \langle \rangle l + \langle \rangle m = 2R \\ \quad \quad \quad \langle \rangle k = \langle \rangle o \\ \quad \quad \quad \langle \rangle m = \langle \rangle n \end{array}$$

$$\text{то је м} \quad \langle \rangle o + \langle \rangle l + \langle \rangle n = 2R \text{ и т. д. и т. д.}$$

Зар ово није у неколико алгебра (наука са писменима) у основним школама? Па зар ће деца моћи да разуму овакве доказе? и зар се неће убити воља за изучавање ове науке и код најбистријег и најприлежнијег детета одма у самом почетку? Држим, но и убеђен сам, да хоће; с тога сам мишљења: да науци о геометријским облицима нема места у основним школама

Али, ово моје мишљење не треба разумети тако, као да сам противан упознавању деце у основним школама са геометријским облицима. Напротив и сам сам за то, да је потребно упознати децу у основним школама са тим облицима, али само нисам за то, да их треба упознати и са науком о геометријским облицима. А на који начин да се ово изврши? држим, да није тешко одговорити на ово питање. Тај начин треба тражити у геометријском цртању; а како? то овди није питање.

Из свега што сам до сада казао, главно је: да *одбацујем науку о геометријским облицима, као сасвим неопотребну књижицу за наше основне школе; а упознавање са геометријским облицима, у тим школама оставаљам сасвим геометријском цртању.*

Али г. писац у предговору првом издању каже, и да ова књижица треба да буде ручна књига за ученике наших учитељских школа другим речима, да се она може употребити као школска књига у нашим учитељским школама.

Метод је у овој књижици доиста за учитеље прекрасан, «наочигледан и развијајући» али употребљени материјал треба више научно да је израђен, треба да се увећа и да садржи још и један не баш незнатан, практичан део. Можда ће бити потребно, да се одма у почетку оградим од пребацавања, које би ми се могло учинити, што за учитеље тражим тачно упознавање са геометријским облицима, а за ученике основних школа не тражим. Ово чиним на основу познатог и увек важећег начела, да учитељ треба увек више да зна од ученика, и да оно што зна треба темељно, научно, да зна. С тога и тражим за учитеље научно упознавање са геометријским облицима.

Дакле ова књижица одвише је кратка за ученике учитељске школе, употребљени материјал није довољно научно израђен и непотпуна је због практичног дела који је у њој заостао. С тога сам мишљења, да се она не може примити за школску књигу у нашим учитељским школама; али да се не може за ту цел ни прерадити или допунити, јер, без сумње, много ће лакше бити, да се напише изнова цела књига, него ли ову прерадити онако, као што би требало. У оваквом случају, моје је скромно мишљење, да је најбоље расписати конкурсе, у коме ће јасно назначено бити све, шта се тражи од једне такве књиге.

22. Априла 1882. год.
у Београду.

ПЕТАР Ј. ЖИВКОВИЋ,
ПРОФЕСОР РЕАЛНЕ.

РЕФЕРАТ

НА

НАУКУ О ГЕОМЕТРИЈСКИМ ОБЛИЦИМА

»Наука о геометријским облицима од М. Петровића, штампана је први пут 1874 г. а четврто њено издање, које нема скоро ничега заједничкега с првим — као што и сам писац вели у предговору — штампано је ове године.

Писцу је била намера: »да народним учитељима изложи материјал, који се из геометријског облико-словља у народним школама предузети има.« Но она »једно треба да буде и *ручна књига за ученике учитељске школе*« с чега је писац »узео у обзир умни развитак ученика у основној школи«. Тако он вели у предговору.

Ово је дело код нас први покушај писања геометрије за основне школе. О методу, којим је писано могло би се с похвалом говорити. Писано је методом очигледне наставе, који развија. »Настава у геометрији треба да буде и *практична*«, — па је с тога писац и с те стране обрађивао своје дело.

Но ова је књига, — или управо књижица, која броји својих 65 страна на малој осмини, — препоручивана прошлех година и код нас као помоћна књига при предавању геометр. цртања у нижим разредима средњих школа. Ово је ваљда чињено из недостатка учебника за те предмете.

Према цели, коју је писац имао при спремању ове књижице за основне српске школе у аустро-угарској, а нарочито према нашим потребама према наставном плану, који данас постоји за ниже разреде наших средњих школа, — ова се књига не може употребити као »помоћна књига«, било за практичну геометрију, било за геометријско цртање. Сем доста јасно изнесених првих појмова и облика геометријских, може се рећи, да у њој више ничега и нема. У њој нема ни најједноставнијих геометријских конструкција, као: повлачење управних и паралелних линија, дељење правих и углова, и т. д., — што би за геометр. цртање неизоставно потребовало. А с гледишта практичне геометрије, сем *кратке напомене* о мерењу и бележењу правих у пољу, и неколико задатака о израчунавању површина геометријских слика, нема више ничега.

С тога дакле ова »наука о геометријским облицима« није за употребу у нашим средњим школама, нити би се за њу могла удесно прерадити.

Али како се по најновијем закону о основним школама уводи и познавање геометријских облика, мислим да је потребно, да изнесем своје мишљење о томе, да ли би се она могла тамо употребити, тим пре, што ју је и сам писац за ту цел спремао.

Да би се могло боље видети, може ли она послужити било ка помоћна књига за учитеље или *ручна књига за ученике наших основних школа*, изнећемо у кратким цртама њену садржину, показујући у исто доба и мане, што се у њој налазе.

Подељена је на два главна дела: планиметрију и стереометрију, а пре њих је *увод*.

У доста пространом уводу почиње се врло практично с *телом*, на коме се ученици упознају и с осталим геометр. количинама. Но после тврђења, да је простор *бескрајан*, каже се: »Простор се даје делити и сваки његов део опет је простор, који се опет даје делити и т. д. *без краја*. Простор, који је потпуно омеђашен, зове се *тело* и одмах за тим: »*стол*, *столица*, *табла*, *клупе* и т. д. су дакле *тела*«.

Овде су појмови збркани. Кад се књига пише за ученике основних школа, онда на што почињати с бескрајношћу простора и његовом бескрајном деобом? Хоће ли деца моћи замишљати тело као један такав потпуно »омиђашени« део простора? Но кад се већ почело с тиме, што се није продужило доследно и даље? Одкуда су »*стол*«, *столица*, *клупа* и т. д. »омиђашени простори«? Зар то нису физичка тела састављена из материје? Требало је бар поставити разлику између тих тела што нас окружавају (физичких), и тела која се замишљају (геометријских), а не само ређати реченице и дефиниције без икакве везе.

За тим се говори о »*плочи*«: »*Међе тела* зову се *плоче*«. »Свака плоча даје се делити и сваки њен део опет је *плоча*«. А доцније: »Где се *плоче* састају, налази се *ивица*. *Међе плоче* зову се *линије*. *Ивице* су дакле *линије*«

Поред оваквог казивања, па и још и поред самог назива »*плоча*«, којим је писац хтео да означи геометријску површину, мора се о геометр. количинама створити појам као о нечем материјалном. *Плоча* (Platte) није што и *површина* (Fläche). *Плоча* је физичко тело, а геометр. површина нити је састављена из материје нити има дебљине (висине). Ма да писац вели, да је тај назив код Чеха и Хрвата »*одомаћен*«, не би требао да га одомаћује и код нас, поред лепих српских назива: *равнина* (за равну површину), *облина* (за облу површину), и у опште, *површина*, као израз за обоје.

На *коцки* писац удесно показује геометр. површине, *линије* и *тачке*. На њој се проучавају и углови, *слике*, »*нормалност*« (управност), *паралелност* и »*конгруентност*« (подударност). Но и поред тога, — што би за прве појмове у приступу било довољно, па да се пређе на специјалније излагање о *тачкама*, *линијама*, *угловима* итд. писац још ту у предговору прелази на доста опширна »*посматрања* *призме*«, *пирамиде*, *ваљка*, *купе* и *лопте*, ма да има засебан део,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

стереометрију, у којој поново говори о тим истим телима.

После таквог увода долазе: *облици у равнини* (планиметрија).

Код паралелних линија писац вели: да оне имају »исти правац«. То је погрешно, јер *једнак* и *исти* не значи једно јесто. И сам Ф. Рајт, на кога се писац у предговору позива обраћа нарочито пажњу на то баш код паралелних линија: да паралелне линије немају *исти* већ *једнак* правац.¹

Код углова добивених пресеком две праве трансверзалом писац разликује само двојаке углове: »супротне и наизменичне«. Па и ту супротне углове узима посве погрешно. Оно, што су у истини *одговарајући* (кореспондујући) углови, то он назива »супротни«, а за праве супротне углове и нема никаква назива. Израчунавање збира углова у многууглима, као и величине углова и лукова што одговарају тетивама уписаних многууглова, било би за основне школе посве излишно. У место тога боље би учинио писац, да је изложио практичне конструкције уписаних и описаних многууглова, и да је обратио мало већу пажњу бар на најпотребније конструкције. У одељку, где се израчунавају површине, излишно је *сравнивање плоча с обимом* а за децу је много и рано прелазити још и *»питагорово правило*«, и то у онако довољно необјашњеном облику.

Распоред материјала у равној геометрији без пужде је испречан. Одмах после углова прелази се круг и његове линије, луци, »концентрични и ексцентрични« кругови, а после тек долази троугао, четвороугао и т. д. Да је постанак лука и круга доведен у свезу с постанком угла, кад већ одиста и постоји међу њима велика узајамност, имало би смисла, овако не. После многууглова опет засебно прелази на криве линије: елипсу, овал, параболу.

Задачи су му добри и практични. Само је погрешка, што писац само ређа задатке без објашњења о раду. Добро би учинио, да је по који задатак и сам решио, нарочито задатке, који би за децу били заплетенији и тежи, (н. пр. код кружних задатака).

На други део: »облици и простори« (стереометрија) поклањао је писац мање методичке пажње.

С најпотребнијих појмова о правим и равнинама у простору, који му се састоје у ређању извесног броја дефиниција и реченица, прелази на тела геометријска и то најпре на *»правилне полиедре*«. Ту се доказује *збиром углова на рогљу*, да их не може бити више од *чет*! Мислим, да је ово сувише много за децу основних школа.

За тим се прелази призма, пирамида, облица, купа и лопта, и израчунавање површина и запремина код

њих. На што је писац ређао чак и она правила о израчунавању купине запремине, кад их не изводи, и кад их деца не могу никако разумети?

Говорећи о призми и «цилиндру» вели: »Кад се нека фигура паралелно са самом собом покреће, добија се *»призма*«, и »прав цилиндар добија се, кад се правоугаоник окреће око једне његове стране, док не дође опет у првобитни положај.« Сем тога, казује да је лопта постала обртањем највећег круга око пречника, а *елипсоид* обртањем елипсе око осовине. Каживати овакве дефиниције и овакав постанак онде, где се избегава, да се јасно разликује геометр. тело од физичког, посве је неумесно.

Напоследку, да покажем мане још у пишчевој терминологији и језику.

Велика гомила страних термина јесте и велика погрешка у оваквим књижицама, које се пишу за ученике основних школа. Тако се код њега налазе: *»димензије*«, *»конгруентан*«, *»вертикалан и нормалан*«, *»конвергује и дивергује*«, *»центрични*«, *»концентрични и ексцентрични*«, *»конкав и конвекс*«, *»хорда*« *»облонгум*«, *»трансверзала*«, *»кегла*«, *»кугла*« *»цилиндер*« итд. Чудновато је, што је писац, поред лепих српских назива, што их има за све ове термине, морао употребљавати и ове строго научне термине!...

Сем ових он има и ново-коване термине, као: *»правачник*«, *»истокрак*« (равнокрак), *»истостран*«, *кутови* (м. углови), и т. д.

У језику се налазе ове речи: *»понајпрво*«, *»стола*« праволинеалне фигуре, *»од горе и од доле*«, *»напред наатраг*« и *»од наатраг напред*«, *»опетовао*«, *»раздеоба*« и т. д.

Поред оваквих маца, мишљења сам, да се *Наука о геометријским облицима* од М. Петровића, оваква каква је, не може употребити ни за наше основне школе.

10. Априла 1882. год.

Београд.

Ср. Ј. Стојковић,

ПРОФЕСОР БЕОГРАДСКЕ ГИМНАЗИЈЕ.

Усвајам у свему мишљење г. Срет. Стојковића.

М. Ј. Јајић-Ловић.

Главни Просветни Савет усваја мњења г. г. Живковића, Стојковића и Михаиловића с тим, да ова књига није више употребљива ни за основне, ни средње, ни учитељске школе, те тако да се избрише из школске књижевности. За два реферата одређује се по 40 динара награде.

¹ Planimetrie v. Dr. F. Reidt, 1881. стр. 177.

V

Прочитани су реферати г. Свет. Николајевића и г. Настаса Петровића о француској граматици и читанци од Ш. Арена. Г. Николајевић реферише у исто време и о речнику француско-српском од Н. Петровића. Пошто су прочитани реферати, који су за то, да се ова грамика и читанка не прештампавају, повела се реч у Савету о овим књигама. Била су два мишљења о француској граматици. По мишљењу једних доста је неудесно написана ова књига, има и погрешака, није потпуна, јер нема синтаксе. Па према свему држе да је ваља са свим избрисати из школских књига, и боље је диктовати, него њу препоручити за школску књигу. Друго је мишљење блаже. Они који су овог мишљења, наводили су како је ова књижица штампана још онда, кад се француски језик предавао у II разреду гимназије, она је доста добро послужила за време у недостатку боље књиге, а и они држе, да више не одговара садашњој потреби, па је не треба више прештампавати овакву каква је; али с обзиром на то, што је тешко и незгодно ђацима писати такве предмете у средњим школама, јер се догађају врло крупне погрешке при бележењу, а преписујући задатке и правила с табле и по диктовању губи се много времена, а и опет погрешно, у ком случају више се има штете него користи. Па за то препоручују, да се ова књига задржи као ручна књига, ако је има већ штампане, докле се боља не изради, држећи да је много лакше и пробитачније исправити неке погрешке и додати што нема, него писати цео предмет.

„Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет изволео је одредити ме да прегледам »француску граматику« и француску читанку за гимназије, од г. проф. Арена и I део франц. рачника од г. проф. Настаса Петровића, па да му поднесем своје мишљење, да ли се те књиге могу прештампати за школску употребу такве какве су или би их требало поправити. Ја ћу бити слободан да у кратко кажем своје мишљење о тим књигама по реду:

1. Француска грамика од Шарла Арена и ако је штампана за школску потребу одавна је из школе истурена, колико ми је познато њом се не служе ни у београдској, ни у крагујевачкој гимназији и мислим да су г. г. наставници имали пуно разлога да се њом не служе. И ако је план књиге у неколико добро размишљен, он није добро изведен и књига има толико оскудица и мана, да ће сваком професору, који је одан свом позиву и који искрено жели да његова деца што науче, бити некорисна.

Довољно ће бити ако само главније мане те књиге напоменем.

Г. писац као што се из предговора види, био је намеран да напише још и други део, у ком би била изложена синташка правила и на сву прилику резервисао је за тај други део, да побележи многе особине које иду уз науку о облицима. На жалост он још није написао тај други део те му је тако остала врло непотпуна наука о облицима. Та се непотпуност види код правила о употреби предлога *de* и заменице *en*; код помоћних глагола *avoir* и *être*, где се не наводи ни једна особина њихова у склопу реченица; код правила о произвођењу времена, где о некојим глаголима (н. пр. о оним што се свршују на *éer* као *suppléer*, *prééer*, *agréer* итд.) и о некојим облицима (нпр. *preseds indu* од *er* у смислу упитном, или 3 лице множ. *pres, iudio* од глагола на *éooi* итд.) нема ни спомена.

У школској књизи много би корисније било да после сваког правила долазе примери за та правила, па изузетци и примери за изузетке, а у француској граматици Арена после читаве групе правила и изузетака долазе »теме« и »апликације« које и тако метуте нису довољне ни сретно пробране. Примери се дају да се правило упамти, а код г. Арена ђак ће често заборавити оно зашто су примери кад дође на примере. Тако нпр. по његовој граматици ђак мора најпре утврити сва четири обрасца правилног глаголског мењања, па ће истом онда наићи на правила, изузећа и апликације. А много би удесније за памтење било кад би после сваког обрасца долазили примери и правила која се на њ односе.

У одељку о глаголима нема говора ни примера како се граде и мењају упитни облици? а међутим у граматици има говора о стварима сасма непотребним. Нашто нпр. правила о компаративима кад у францеском језику придеви за више степене немају каквих специјалних окончања? Зашто делити глаголе на »истинито безличне« и »случајно безличне«.

Онде где је говор о предлозима метуте су у једну групу и реченице које нису предлози.

У школским књигама треба писање да је јасно и просто, а у граматици г. Ареновој често се може пожелити више јасности. Осим тога термини граматички нешто су неудесни, и требало би — по мом мишљењу — да се у свима грамикама, које се у школама употребљавају за различне језике, налазе једни исти називи делова говора.

После свега тога ја мислим да »француска грамика« од г. Арена не одговара потреби наших средњих школа и да је неби требало препечатати. Најбоље би било да се напише нова ручна књига за учење францеског језика у гимназијама и да се тај посао повери (ма на који начин било) човеку који је предавао тај предмет у средњим школама. Том писцу била

би и то дужност да распореди граматички материјал према наставном програму издатом од министарства и према броју часова које прописује утврђени наставни план.

II »Француска читанка« г. Арена још је неудеснија од његове граматике, за школску потребу. Она није удешена ама баш ни по каквом начелу. Осим нешто мало примера, који би требало да су допуна »апликацијама« његове граматике, долази низ одломака из прозе и песме, за читање, али без икаквог упућивања на граматику, без икаквог објашњавања граматичких тешкоћа. Па још уз то као да би се уштедило ђацима не само преврћање речника него и само памћење речи францеских, додат је превод речи уз сам текст. Ја не знам може ли каква читанка перацијоналније уређена бити?

И за ту књигу мислим да би било штетно прештампати је.

III. Што се тиче речника г. Н. Петровића, ја се нисам упуштао у разгледање упурашње вредности његове. Нема сумње да је то најбољи речник који за сад имамо и ту скоро су компетентнији људи исказали лепо мњење о њему (реферат гг. Вуловића и проф. Живка). Једино што бих ја приметио, јесте да га неби требало печатати у више свезака. Речник, особито кад је за ручну школску употребу, треба да је у једној свесци. За то би г. Петровићев речник требало штампати у нешто друкчијем формату и кад цео рукопис буде у рукама министарства.

Пошиљући ове примедбе Главном Просветном Савету остајем.

с ПОШТОВАЊЕМ
ПРОФ.

СВЕТ. НИКОЛАЈЕВИЋ.

Господине,

Услед вашег цењеног писма од 12. ов. м. у коме сте ме, по одлуци Главног Просветног Савета, замолити да прегледам уз исто послате ми књиге и да дам своје мишљење о томе: »могу ли се те књиге за школску потребу прештампати о државном трошку такве какве су или би их у чему мењати требало,« ја сам та дела прегледао, и ако ми је за такав посао дато врло мало времена. Моје мишљење, које имам част поднети вам о тим књигама овако је.

1. »Француска граматика од Ш. Арена« није ни у једним свом делу, почев од »лексикологије« па до »међуметака« онаква какву захтева потреба наших средњих школа и каква би требала да буде, те да би се по њој могао научити француски језик. Она би требала да се преради у свима својим деловима. Оваква каква је није за употребу, и ни један професор не може по њој предавати. Прештампати је оваква каква

је не би значило ништа друго него бацити извесну суму новаца, а остивити даље и ђаке и професоре да се, као и до сада, муче при изучавању франц. језика тражећи помоћи у страним граматицима.

Моје мишљење о томе на који би се начин могло доћи до добре франц. граматике и синтаксе, уздам се да ће г. Свет. Николајевић, с киме сам лично о томе говорио, бар у главном уменом казати Главном Просветном Савету.

2. »Прва француска читанка за гимназије« по вредности и практичности својој потпуно одговара франц. граматички од г. Ш. Арена. Читанка може бити корисна само онда ако је као што треба удешена према извесној граматички и синтакси. Ова пак читанка израђена је као сасвим засебно дело. Тиме јој је скоро сва вредност поништена. Друга њена главна махна у томе је што су у њој испод текста побележене речи француске с преводом. То у читанци не сме бити, а лако је знати за што.

Из тих разлога не налазим да та читанка треба да се прештампата оваква каква је.

3. О француско-српском речнику, кога сам ја израдио скромност ми не би дозволи да кажем. Но почем Главни Просветни Савет, који није могао ни имати на уму ту скромност, захтева да му и о њему дам своје мишљење, то нека ми буде довољно рећи, да сам тврдо убеђен да би се речник могао прештампата о државном трошку овакав какав је, ако би било потребе, но уверен сам да те потребе нема.

Подносећи вам ово своје мишљење, част ми је уверити вас, господине председниче, о моме одличном поштовању.

НАСТАС ПЕТРОВИЋ,
ПРОФ. ВЕЛ. ШКОЛЕ.

После тога председник ставља предмет на гласање и Савет већином гласова одлучује, да се француска граматика од г. Ш. Арена више не прештампата оваква каква је, већ ако има довољно штампаних екземплара да служи као ђачка књига, док се напише потпуна француска граматика, у којој ће бити и синтакса. А међу тим умолити господина Министра да распише стечај за ново дело.

Што се тиче француске читанке, која није ни намењена за средње школе, јер по садржини управо је читанка за литературу, а не за граматику. Према том Савет одлучује, да се француска читанка о којој је реч, избрише из књига за средње школе, а напише друга нова, која ће бити према потреби удешена.

Напослетку што се тиче француског речника од Н. Петровића Савет налази; по што још није ни довршен, да остане у употреби као и до сад, а што

се тиче примедбе г. Николајевића да би ваљало удесити бољи формат и спојити у једну књигу, то да се учини пошто се штампало буде цело дело.

САСТАНАК СХХI

4 Августа 1882. у Београду

Били су: председник Д. Нешић; потпреседник Ј. Пецић; редовни чланови: Љуб. Кљерић, М. Зечевић, Драг. Јовановић. Ванредни чланови: Св. Вуловић, Јов. Ђорђевић, и Петар Никетић.

Привремени пословођа др Ник. Ј. Петровић.

I

Председник саопштава Савету, да је дошао са одсуства привремени пословођа др Ник. Ј. Петровић и да данас ступа у дужност привременог пословође. Прима се к знању.

II

Привремени пословођа чита записник СХХ састанка, који Савет прима.

III

Председник саопштава Савету писма министра просвете и цркв. послова под ПБр — 4203, 4613, 4660, 4661, 4713, 1731, 4923, 4966 и 5232 којима се спроводе Савету сведочанства Димитрија Милојевића, Милутина Татића, Ђуре Илића, Ђорђа Коке, Мише Петровића, Срете Поповића, Антонија Јакше, Владимира Зделара и Андрије Стојићевића, с позивом да на основу тих сведоцаба савет реши, имају ли поменути господа квалификације за наставнике у средњим школама и ако имају за које предмете.

Савет је одлучио: Да Димитрије Милојевић, који је свршио факултет у Великој школи има одличну квалификацију за наставника средње школе и то за филолошке и историјске предмете, а сва остала сведочанства упутио је на преглед нарочитом одбору, у који је изабрао Љубомира Кљерића и Јов. Ђорђевића, с тим, да ови поднесу реферат свој на идућем састанку.

IV.

Поводом тим што многи кандидати за наставнике средњих школа шаљу само оригинална сведочанства без превода српског, Љубомир Кљерић предлаже да се г. министар просвете и цркв. послова умоли да не прима молбу ни једног кандидата, који уза оригинална сведочанства не пошаље и одостворен превод на српски језик. Савет је примио овај предлог.

V.

Председник Д. Нешић предлаже, да се у напредак не прима као квалификован за наставника сред-

њих школа ни један од овдашњих ђака, који није овде свршио факултет на великој школи, но је само положио испит зрелости или се учио 1—2 године у Вел. Школи, па за тим отишао на страну и пробавио тамо шест семестара а није испит полагао.

Просветни Савет усвојио је овај предлог с тим да се о томе изсти г. министар просвете и цркв. послова, те да се за раније објави онима који се спремају за наставнике средњих школа.

VI.

Министар просвете и црквених послова писмом својим од 19 Јула ове год. ПБр. 4605 позива Савет да му да мишљење своје о томе: како би се Србија могла поделити на школске рејоне, што се тиче средњих школа, те да се не дешава као сада, да у једној средњој школи буде и сувише много ученика, а у другој врло мало, но да се и ђаци сразмерно по свима школама поделе.

Пошто је то питање врло важно, савет је одлучио да се одложи за идући састанак.

VII

Министар просвете и цркв. послова писмом својим од 21 јуна ПБр. 4427 позива Савет да изради нова дисциплинска правила за ученике средњих школа, према правилима за разредне старешине. Савет је за то изабрао нарочити одбор од чланова: М. Миловука др-а В. Бакића и Драгољуба Јовановића.

VIII.

Министар просвете и цркв. послова писмом својим од 23 јуна ПБр. 4707 пита просветни Савет да није велика цена од 30 динара што иште понуђач за један егземплар физичких слика од Хроматке.

Пошто су те слике прегледали г.г. Алковић и Б. Тодоровић, то је Савет решио: да се сачекају г. г. К. Алковић и Б. Тодоровић докле се врате, те да они изјаве своје мишљење Просветном Савету, што се тиче цене Хроматкових слика.

IX.

Министар просвете и цркв. послова писмом од 31 јула Пбр. 4884 спроводи Савету одговор г. Михаила Михаиловића, професора, на реферат г. Срете Стојковића професора, о рачуници Михаиловићевој. Просветни Савет не желећи да отвори поље полемици одлучио је: да се одговор г. Михаиловића прочита на идућем састанку, па да се одмах о томе донесе и коначна одлука.

X.

Министар просвете и цркв. послова писмом од 15 јула ПБр. 4351 спроводи Савету на преглед и оцену

WWW.UNIBS.BS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

дело Бранка Константиновића под насловом »Мајско цвеће«. Савет одлучује да то дело прегледају Св. Вуловић и др. В. Бакић.

XI.

Председник саопштава Савету писмо г. министра просвете и цркв. послова од 21 јула ПБр. 3230 којим позива Савет да изради програм, по ком би се имао написати катихизис за основне школе, пошто је садашњи од стране просветног Савета као неудесан искључен из списка школских књига. Савет је одлучио да тај програм саставе арх. Н. Дучић, арх. Нестор и Петар Никетић.

XII.

Министар просвете и цркв. послова писмом својим од 19 Јула ПБр. 4526 шаље Савету измене у правилима испита зрелости у гимназији и реалци, које му је предложио заступник директора београдске гимназије. Савет је овај предмет упутио наставном одбору.

XXII.

Министар просвете и цркв. послова писмом од 21 јула ПБр. 4425 позива Савет да изради програм за писање нове књиге под насловом »црквена историја« за потребу средњих школа, пошто је садашња црквена историја од стране просветног Савета одбачена. Одлучено је: да тај програм саставе арх. Нестор и синђел Фирмилијан.

XXIV.

Министар просвете и цркв. послова писмом својим од 23. Јула ПБр. 4780 позива Савет да изради програм за нов буквар за основне школе, јер је просветни Савет раније решио, да садашњи буквар треба заменити новим удешеним по педагошким начелима.

У след тога Просветни је Савет одлучио да програм за нов буквар израде др. В. Бакић и Димитрије Јосић, професори учитељске школе.

Пошто је било већ доцне, председник је закључио састанак.

САСТАНАК СХХII

11. Августа 1882. у Београду.

Били су: председник Д. Нешић; потпредседник Ј. Пецић; редовни чланови: Љ. Кљерић, др. В. Бакић, Арх. Н. Дучић, М. Зечевић, М. Миловук Драг. Јовановић, др. Лаза Стефановић; ванредни чланови: Јован Ђорђевић и П. Никетић.

Привремени пословођа, др. Ник. Ј. Петровић.

I

Потпредседник саопштава Савету, да је г. председник слаб с тога ће га за данас он у дужности заменити. Прима се знању.

II

Привремени пословођа чита записник 121 састанка који Савет прима.

III

Петар Никетић предлаже да се и од странаца захтева да положи исти онакав испит као наши ђаци на Вел школи, ако хоће да им се призна квалификација за наставнике у средњим школама, наводећи да није право од наших ђака захтевати испит факултетски, било овде било на страни, а од странаца то не искати.

Но Просветни Савет је с обзиром на то што се овде не могу прописивати правила за странце; даље, што је то и самим законом о професорским испитима и о устројству гимназија регулисано, одлучио са 7 противу 3 гласа да не решава начелно то питање, но сваки поједини случај да решава засебно.

IV

Министар просвете и црквених послова писмом својим од 24. Јула ПБр. 4800 позива Савет да састави програм за читанку за I. разред основне школе. Пошто је Просветни Савет на своме 116 састанку од 9. Јуна ов. год. одлучио да се садашња читанчица може с неким малим изменама прештампати и да може и вредети као школска књига, то је савет и овога пута остао при својој првашњој одлуци и с тога не налази да треба писати програм за ту читанку.

V

Министар просвете и црквених послова писмом својим од 23. Јула ове године ПБр. 4779 позива Савет да састави програм за писање читанке за II разред основне школе. И за ову читанку одлучио је раније Савет да може и даље остати као школска књига, само да се нешто мало измени, те с тога не налази Савет да треба писати програм за нову читанку.

VI.

Министар просвете и црквених послова писмом својим од 24. Јула ПБр. 4835 позива Савет да напише програм за нову читанку за III разред основне школе. У след тога Савет је одлучио да тај програм саставе Д. Јосић, професор учитељске школе, Јоксим Марковић учитељ, и Петар Никетић.

VII

Министар просвете и црквених послова писмом својим од 24. Јула ПБр. 4835 позива Савет да састави програм за нову читанку за четврти разред основне школе. Савет је одлучио да тај програм саставе иста господа која ће састављати програм и за читанку за трећи разред.

VIII.

Министар просвете и црквених послова писмом од 1. Августа ов. г. ПБ. 4910 шаље Савету дело г. др-а Ђорђа Радића под насловом »Повртарство« с питањем: може ли се откупити у 550 екземплара за 600 динара и ако може за које школе и разреде. Савет је одлучио да се »Повртарство« може откупити у понуђеном броју екземплара, ако писац пристане да да 250 комада за 500 динара, а може се употребити за поклањање ученицима основних сеоских школа најстаријих разреда.

IX.

Јован Ђорђевић у име нарочитог одбора реферише о квалификацијама кандидата за средње школе, што је прошлога састанка упућено одбору. И тако одбор је нашао:

1. Да Срета Поповић није учио предмете које би могао предавати у средњим школама, нити је испите на страни положио, с тога да нема потребне квалификације.

2. Г. Антоније Јакша, Милутин Татић, Владимир Зделар, Андрија Стојићевић, Миша Петровић и Стеван Јевтић нису положили испите, но само слушали на философском факултету, па с тога да према ранијој одлуци Просветног Савета немају квалификације.

3. Да су Ђуро Илић и Ђорђе Кока положили испите из природних наука, те у след тога одбор предлаже да се могу примити за наставнике средњих школа и то за природне науке.

Све ове предлоге нарочитог одбора, Просветни је Савет усвојио.

X

М. Миловук реферише о Августину Валенти, који се моли за учитеља музике у средњим школама, да је доиста учио црквену музику, да о томе има и сведочанство, но све остале сведоцбе недовољне су. У след тога Савет је одлучио да се Августин Валента не може примити за учитеља музике докле не положи испит пред нарочитом комисијом.

XI.

Потпредседник ставља на дневни ред следеће писмо г. министра просвете и црквених послова:

„Главном Просветном Савету

Познато је да су све београдске школе, а нарочито ниже гимназије и виша гимназија, тако препуне ђацима, да то не само смета настави, него је узрок и многим другим невољама, као: упропаштавању здравља, међусобном моралном кварењу и т. д. Примера ради да узмемо бројеве ђака који су се минуле школ-

ске године учили само у београдској и крагујевачкој гимназији. Тако у VII раз. у Крагујевцу било је само 18, а у Београду 39 ученика, у VI тамо 20 а овде 76, у V тамо 36, а овде у два одељења 132, у IV тамо 31 а овде 48 у III тамо 72 а овде 59, у II раз. тамо 72 а овде 88 и у I раз. тамо 147 а овде 183 ученика (Овде нису ушли подаци о првој и другој нижој гимназији београдској). И тако ове године крагујевачка гимназија имала је свега 396 ученика, а београдска, без обе ниже гимназије, 615, а с њима 1079 ученика.

Ова разлика много би више пала у очи, кад би се узели још да пореде бројеви ђака који се налазе у другим нижим гимназијама у нашој земљи, као: у Смедереву, Пожаревцу, Неготину, Чачку и т. д, а да не говорим о оним гимназијским реалкама које у оба разреда немају више од 20 ученика.

Да ова множина ђака смета напретку њиховом, види се из ових података. Од 39 ученика, VII разреда, свршило је школу 37, од 76 из VI разреда прелази на чисто 25, од 132 ученика V разреда прелази 38, од 48 из IV разреда прелази 17, од 59 из III раз. прелази 14, од 88 из II раз. прелази 25, а од 183 из првог разреда прелази 28. Свега од 625 ђака прешло је на чисто 184 ученика, а остали или имају да понове испит или разред или су напустили школу и т. д.

Факт је дакле јасан, да су београдске гимназије препуне ђацима. Факт је тако исто, да за њих нема довољно места у данашњим зградама које држава има на расположењу и које ће још неку годину морати остати такве какве су, јер нове зграде школске не могу се тако брзо подићи. Поред та два факта постоје и сви они други које напоменух, т. ј. да успех наставе не може бити као што треба, кад наставник није у стању да сваког ученика бар у месец дана један пут прозове и испита као што треба, да би се не само о његовом труду и прилежану уверио, — а исто тако да оволика множина ђака отежава и тачно вођење дисциплине школске и много доприноси томе да деца живећи скоро једнако без контроле родитељске и наставничке примају једна од других многе мане и рђаве навике, које из године у годину све више задају посла и родитељима и школским властима.

Према оваком стању ствари јасно је, да овим незгодама ваља потражити лека, ако не по правилу за дуже, а оно бар за оно време докле се у Београду нове, пространије и хигијенски удобније, школске зграде не подигну. У круговима, који су овим питањем заинтересовани јавила се мисао, да се свима оним ученицима из унутрашњости, који могу без пакве своје штете, учити се у којој школи у својој средини близу места свога рођења, закрати долазити у бео-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

градске средње школе, које нису у стању да приме све који из ма којих узрока овамо придолазе.

Да се не би с друге стране чинило, да је ова превентивна мера закраћивање учења где ко хоће, требало би по мом нахођењу још одредити стручне комисије, састављене од лекара, инжењера и школских људи, које би према величини које зграде школске у Београду констатовале, колико се, у интересу самог здравља ученичког, може у који разред гимназијски примити ученика. Имајући у руци то мњење стручне комисије, старешине школске, биле би овлашћене да примају до одређеног максимума ђака из извесног броја округа, по што би се тај круг за сваку нижу и вишу гимназију територијално ограничио. Према потреби могли би се другим путем, н. пр. у самом Главном Просветном Савету, таки исти рејони школски одредити и за све друге ниже и више гимназије у земљи. Само у случајима кад не би био попуњен онај број ђака, који је као максимум постављен, као и онда кад би који ђак искључен био из завода, с правом да може наставити учење у другој којој школи, могло би се дозволити да ђаци и из других школских рејона могу бити примљени у школе, које су ван домаћаја њиховог одређеног им круга.

Пошто сам овако изложио Главном Просветном Савету ову мисао о одређивању школских рејона, за извесно време, и разложио побуде из којих је школска власт принуђена, да се у интересу наставе, морала и здравља ученичког лаћа оваке мере, част ми је позвати Главни Просветни Савет, да ми изволи

казати шта он мисли о овој мери која се предлаже, и на случај ако држи, да није целисходна и пробитачна, шта би он имао од своје стране да ми предложи као практичније и корисније у овој данашњој оскудици са школским зградама у Београду.

ПБр. 4606.

19. Јула 1882. год.
у Београду.

Министар просвете и црквених послова,
Ст. Њоваковић, с. р.

Просветни Савет потпуно уважавајући разлоге које се у том писму наводе и желећи да сачува гимназије београдске од преголемог броја ученика, а опет без штете за наставу одлучио је:

Да се ограничи број ученика у појединим одељењима овдашњих средњих школа, те да не буде у једном одељењу више од 45 ученика, као што је то одређено правилима о грађењу школа и намештају школском; даље, да се одреди нарочита комисија, која ће прегледати све овдашње средње школе и решити колико ученика може примити у које одељење. Према том броју имају се првенствено примити ђаци из Београда, за тим они који имају овде блиске роднике, а после они по реду пријаве. Сви они који се доцније пријаве да се одбију и упуте у школе, које су им ближе.

Пошто је било већ доцкан потпредседник је закључио састанак.

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈИ ДИРЕКТОРА СРЕДЊИХ ШКОЛА

НЕГОТИНСКЕ НИЖЕ ГИМНАЗИЈЕ

Господину министру просвете и црквених послова,

Да би се могло видети, какво је материјално стање овог завода, којим имам част управљати две године и да би се могло сазнати какав је његов морални углед у околини где се налазим, постарао сам се да вам г. министре саопштим опште стање његово у школ. 1881—82. год.

За овај посао најзгодније ће бити, ако у излагању покажем најпре бројно стање наставника и ученика, учила и књиге; за тим радњу на настави, њено извођење и успех, да покажем како се одржавао ред међу децом са излагањем употребљених

мера за то и најпосле како је извршен стручан надзор над овим заводом.

Побројане су само оне чињенице, које су најважније за правилну оцену општег стања ове школе, али осим њих има веома много и других мање важних, које сакупљене јако утичу на ту оцену. Оне ће у даљем излагању бити помињате како буде подесно и где им буде место према томе да пређемо редом обележене задатке.

I Бројно стање

1. *Наставници.* У овој школској години отпочело је рад осам наставника, гледајући на платни списак, а завршило шест. Један је наставник отишао у м. Новембру, а један у м. Јануају, па није више

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

њихово место ни попуњавано. Кад се изузме то, онда је радило у школи непрекидно преко целе године само шест наставника. Један је наставник одсуствовао два и по месеца у почетку шк. године од рада у школи, тако, да је његовим доласком на дужност условљено било разрешавање другог наставника од дужности у овој школи.

Овај број наставника није никако довољан, да се изврши *на досадашњи начин* наставни план у потпуности својој. Најмање би требало још три наставника за његово извршење. Ти би наставници обучавали децу: цртању и красноречју, телесном и војничком вежбању, певању и музици.

2. *Ученици*. Уписало се у почетку шк. године у: I раз. 46, II раз. 19, III р. 16 и IV р. 4. *свега 85 ђака*. Међу овима налазило се у I р. 3. у II р. 6. и у III р. 2 — *свега 11 ученица*.

Било је на испиту на крају шк. године у I р. 39, II р. 15, III р. 16 и IV р. 4 — *свега 74 ђака*. Међу њима било је у I р. 3, II р. 4, III р. 2 — *свега 9 ученица*.

Полагало је *приватне испите* из I раз. 3 ученика.

Бројно стање ученика најјасније показује да је ова школа најстрожије локализована. У њу се уписују деца већим делом из Неготина. Из околних села и из варошица, којих у овом округу има највише према другим окрузима наше отаџбине — нема онолико деце колико би требало да буде. Насељеност овог округа највећа је у читавој тимочкој запави, па опет број ђака у овој школи не стоји у таквом односу према насељености, као што је у црноречком округу. Овде је већа насељеност а мања број ђака у н. гимназији, а у црноречком је округу мања насељеност, а већи број ђака у његовој гимназији.

3. *Учила*. За наставу из појединих наука налазе се у овој школи учила јестаственичка, физичка географска, кемијска, математичка и цртачка. Како је овај завод по постанку своје *најстарији* у овоме крају наше отаџбине, неће бити никако чудо, ако се у опште каже, да су гдекоје збирке учила непотпуне и несавремене.

Да би се могле попуњити према захтевима наставника и нацртима наставних програма, саоп-

штићу оне ствари, које поједине збирке немају а веома су потребне, тако:

а. *За физичку збирку* потребне су терезије, барометар, анероид, ваздушни шмрк, електроскоп са златним листићима, мали индукциони апарат са 3 Бунзенова елемента и термомултипликатор;

б. *За географску збирку* потребне су: политичке карте Азије, Африке, и обе Америке и Окејаније; планетаријум, рељефни глобус;

в. *За јестаственичку збирку* потребни су модели пластички од артије или чега другог, око, уво, костури мозак и тд.

г. *За хемијску збирку* потребни су: аванчић од порцулана, аванчић од ахата, мехови, гасометар, примерци елемената: антимона, фосфора, калцијума натријума, хрома, никла, кобалта и пола килограма соде.

д. *За Цртачку и математичку збирку* нема овај завод стручних лица, па не могу ни да говорим о попуњавању њиховом. *За цртање* осим Таубингерових слика и још неких прегледа нема других учила. *За геометрију* налазе се модели од дрвета, ланац, мотчице, пантљик и друге ствари.

Нема потребе, г. министре, да набрајам овде разлоге који би правдали попуњавање поменутих збирака, јер су ти разлози са разних страна и у више прилика набрајани. Све што ваља напоменути исцрпљено је у разним извештајима печатаним у „Просветном Гласнику.“ Ти се сви извештаји слажу с идејом да настава без добрих и потпуних учила нема овако корисних последица какве захтевају потребе нашег времена.

е. *Књижница*. Школа ова има књижницу са близу 2000 свезака. Нисам доспео да прорачунам на колико су дела ове свеске подељене. Приближно могу рећи да ће их бити око 6—700. Сва је књижница подељена на три списка, уписни, стручни на листама у свескама и азбучни списак писаца на листама у кутији.

Велики број књига треба што пре повезати с тога што су броширане, па се дугом употребом распале.

Рећином књиге припадају школској литератури Српска књижевност није ни из близа заступљена онолико, колико би заводу по његовој старини до-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ликовало. О словенским књижевностима: руској, чешкој, пољској и тд. нема ни помена. Највише је заступљена, после српске немачка литература.

II Настава

Почетак наставе у овој шк. години обележен је *новим* распоредом предмета на разреде а за тим и на часове. Према том распореду учињена је у овом заводу и подела предмета међу наставнике. По тој подели *три* наставника предавала су језике, два математичке науке а по један јестаственицу, хемију, и физику, географију и историје и веронауку. Није било заступљено ни предавање цртање, краснопис, телесно и војничко вежбање и певање.

Наставу су вршили наставници по нацртима програма које су израдили и који су у почетку послати г. министру за израду сталних програма. По овим нацртима наставници су радили у школи до 10. Фебруара о. г. а тога дана примљени су програми, које г. министар послао, те је по њима дотадашњи рад настављен и довршен.

Настављање у појединим наукама имало је и својих тегоба и олакшица тако:

1. *Настава је вере* имала највеће тегобе. У промени програма вероучитељ је у I и II р. показивао основе вере држећи се катихизиса, а од 10. Фебруара узео је библијске приче по послатом програму, у III и IV р. предавао је историју цркве а од 10. Фебруара напустио је тај посао па показивао обреде црквене, држећи се опет послатог програма.

Успех ове наставе могао би задовољити да таквог прелома није било у раду.

2. *Настава српског језика* подељена је била на два наставника, један је предавао у II, III и IV раз. а други у I раз. Ова настава имала је мена но не као настава вере. Код ње се већином вршило од 10. Фебруара понављање оног дела науке, који је већ предавао био. Највећи је посао падао на *први разред*, где су се *очисти појмови* сва четири граматичка дела морали од половине Феб. показивати а напустити науку о гласовима.

Ова настава имала је поред промене програма да се бори и са још великим локалним тешкоћама у језику. Ово је истина бивало сваке године па и ове. Борба је њена у толико тежа у колико наставници других наука готово рећи не обраћају

пажњу овој настави у своме пословању са децом. О овоме сам свратио пажњу и г. изасланику министарства кад је ученике пропитивао.

Усмено приповедању одабраних чланака из читанака и „Невена“, као и писменом раду код куће и у школи, није престајала редовна пажња. Ову је пажњу у почетку шк. године наставни савет начинио сталном, одредивши одлуком дане преко недеље за давање задатака. Писмене су задаће аналитички обухватале с почетка онај део науке, који су деца изучавала, а при крају школске године вежбана су описивању ствари, радова и догађаја. На тај начин ова се наука примењивала.

Кад се сви радови узму у оцену онда се са успехом ове наставе може задовољити сваки непристрасни посматрач.

3. Настава је немачког језика такође подељена била на два наставника. Један за II, III и IV р. а други за I раз. Последњем је овај рад додатка за допуну часова његове сталне групе наука.

Ову су наставу застали програми г. министра на завршетку, те су потпуно изведени у I, II и III раз. а у IV раз. одступљено је од програма. Овом су наставом поређене особине језика немачког са српским и обрађена је довољна пажња практичној страни туђег језика. Ова се практичност постигавала у I, II и III раз. преводњем простих реченица са српскога на немачки, и обрнуто; а у IV раз. поред таквог рада и конверзацијом на немачком језику.

Писменим задаћама кућевним и школским поклоњена је стална пажња још од почетка шк. године одлуком савета наставнога, која је до највеће могућности извођена;

4. *Настава математичка* није боље среће од досадашњих И она је подељена била на два наставника. Један је предавао аритметику и алгебру, а други геометрију. Последњи је морао узети да предаје геометрију због оскудице наставника, јер је његова стална група јестаственица са физиком и хемијом. И први је примио алгебру доцније са оскудице наставничке снаге.

Програм ове наставе, као што се види, ремећен је у овој шк. години тиме, што су поједини предмети, као: алгебра и геометрија, предавати од раз-

WWW.UNILIB.BS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

них наставника. Али тај поремећај пада мало раније од оног времена, кад је г. министар програме послао, те је по послатом програму грађа потпуно изведена.

Ова је настава руковођена рационално у свима разредима. Усмени је рад претходио већином писменом раду у I и II раз. а у III и IV р. није било без обостраног рада, само је код њих надвлађивао писмени рад.

И у овој настави задаћама домаћим и школским дат је стабилан ред још с почетка шк. год. од наставнога савета, који се брижљиво одржавао.

Успех ове наставе опажа се код сваког детета и задовољава очекивања свију школских пријатеља.

5. *Настава је географска и историјска* најсретнија, што се поделе на наставнике тиче. Она се налазила преко целе године у рукама једног наставника. Но она није сретна што се промене програма тиче. *Географску* су наставу застали програми г. министра на са свим друкчијем правцу и материјалу рада. Мало је боље што се тога тиче са историјском наставом. Наставник је морао сав рад удесити од половине Фебруара и у погледу распореда научне грађе и у погледу коликоће те грађе.

Извођење ове наставе имало је највећих тегоба, које су оставиле врло осетне последице. Кад се упореди број ђака, који имају да понављају испите и да понове разреде због географске наставе, са бројем ђака из свију осталих предмета, онда излази да *половина тих ђака пада само на географску наставу*. Узроци су оваког успеха познати г. министру из извештаја, који сам још под 7. Априла о. г. Бр. 81. поднео.

Успех ове наставе није могао задовољити захтеве и очекивања у овој шк. години, а надати се је да ће се у идућој години много поузданији напредак показати, јер ће, без сваке сумње, поменути извештај дидактичке промене изазвати. Ове је већ могао приметити брижљиви посматрач школског рада, само што су у овој школ. години дошле касно.

6. *Настава јестественичка, физичка и хемијска* налазила се у рукама једнога наставника. На јестествен. наставу имао је утицаја и наставни план, који је у почетку школ. год. изашао, повећавши ову наставу са једним предметом „позна-

вање човека и његова нега.“ Промена програма није реметила ову наставу, јер са њоме није се много отишло било. Ово је било с тога, што је наставник ове групе наука одсуствовао од почетка шк. год. па до 15. Новембра. За то време ови предмети нису предавани, по одобрењу г. министра.

Извођење ове наставе вршено је помоћу учила што се на руковању налазе. За *ботанику* помоћу хербариума г. Панчића, слика страног биља у трговини и још неких учила, — за *зоологију* помоћу слика Фицингерових, — за *минералологију* помоћу минеролошких збирака: добављане са стране и збирке домаће; — за „*познавање човека и негу*“ нема никаквих учила него се наставник служио зоологијом од Б. Црногорца; — за *основе физике и основе хемије* има збирака и реакенција. Хемију су деца учила већином експериментално у кабинету.

Наставник је изводио ђаке и у поље ради ове наставе. Желети би било да ово извођење деце у поље буде само чешће, јер слабо помаже, ако је то ретко и мало, као што је ове године било само четири пута. У пољу се деца најживље интересују разноврсним стварима, кад им се пажња свраћа на њих и често и *вештачки*.

Најбољи је успех био код оних предмета, које су одраслији ученици учили. То је било овако: најбоље код ученика IV разреда из минералологије и хемије, за тим код ученика III р. из осн. физике и зоологије, па редом други и најпосле први разред;

7. Настава у цртању, краснопису и певању била је отпочета и трајала је: цртање до 15. Новембра, а краснопис и певање до 1. Јануара. Привремени учитељ певања разрешен је по молби од те дужности, краснопис је напуштен променом распореда предмета на наставнике, — наставе у овим предметима није ни било. Добивене оцене из геометријског цртања, које утичу на прелазак ученика потрвене су као да не постоје, по одобрењу г. министра а због оскудице наставника: и

8. *Наставе у телесном и војничком вежбању* није никако ни било.

III Како се одржавао ред међу децом.

Уз наставу иду дисциплинске мере, каштиге које се употребљују за успешније извођене њено.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Осим каштига, којима по закону располажу наставници посебице и које се зову — да се послужим изразом законским — благе, за одржање реда међу децом закон је пружио и *строге* каштиге, које може одређивати само наставни савет. Употребљавање каштига и у једном и у другом случају ваља да буде смотрено, и тако да дејством својим произведе поправку ученика. — Имао сам више пута прилике да упутим неке наставнике на употребљавање благих каштига, да не би било неприроднога прелазга од никаквих каштига ка строгима. Употребљавање благих каштига прекорачавало се до недозвољених. На тај се начин губио наставнички ауторитет да сам морао мешати се да га очувам и уздигнем. Употребљавање благих каштига није дакле код свију наставника било средство за давање појмова о потреби реда међу децом, није било дидактичко средство за поправку дечијег карактера и т. д. већ је било тренутно, преко и неумесно.

Строге каштиге, које је само наставни савет одређивао, изрицане су највише због немирноће, па онда због неоправданих изостанака, најпосле због безобразних речи и неуљудног понашања и т. д. Овим је казнима каштиговано 32 ученика.

1. Један пут је кажњено у: I р. 9., II раз. 3. III раз. 3 и IV раз. 1, свега 16 ученика.
2. Више пута је кажњено у I раз. 11, II р. 4 и III раз. 1, свега 16 ученика.

Најстрожија је ове године изречена каштига приликом распуштања деце на одмор. Она се састојала у томе, што је један учен. I раз. *изгнан из школе на свагда*, на основу члана 29. правила за ученике који гласи: „ако ученик у две године узастопце добије оцену лошег владања, издаје му се сведоцба и отпушта се из школе.“ Овај је ученик *понављао* I раз., па у обадве године добио оцену лошег владања од наставнога савета, те на основу тога изгнан је из школе.

IV 0 извршеном стручном надзору над радом у овом заводу

Надзор је ове године извршен по струци природних наука 9. 10. и 11. Јуна. Г. изасланику стављено је било на расположење све, што је за-

хтевао и што се могло, да би се тачно уверио о правом стању те наставе. О користи и важности овога надзора не може ни бити спора. Али се може рећи, да је начин извршења тога надзора незгодан *нарочито што се времена тиче*. Г надзорник је имао на расположењу времена за овај завод *три дана* за надзор, а у те дане деца су имала редовне испите из са свим других наука, *морало се радити и једно и друго*; морао сам нарочитим позивом позивати децу да дођу у школу и ако су већ била пуштена за спрему испита. На тај начин, ремећењем већ одређенога рада, губио се ауторитет наставника код деце и успех се могао видети површно.

Г. министре, престављам ово једино у интересу поправке у будуће. Она би се састојала у томе, да се време и предмети испита доведу у сагласност још у почетку испитнога распореда са временом доласка надзорниковог у поједини завод. Тако би се избегао сваки промећај рада школског.

Завршујући овај извештај додајем, да је намештај школски, ценећи га према намештајима других завода, — добар, а према правилима за то прописатим — *несувремен*. — Школска је зграда у опште добра, и једна међу најбољим зградама у нашој отаџбини. Она је општинска својина и потребује доста оправака.

Школско је двориште мало и за кретања деце недовољно. То чини те деца излазећи међу часовима предавања на одмор одлазе у оближње ситничарице и тамо проводе време одмора. Овој би се оскудици простора могло доскочити узимањем земљишта државног нешто од начелства, а нешто телеграфске станице. То ће се морати свакако учинити чим буде постављен наставник за телесно и војничко вежбање. Ова се настава изводи добро само у пространом дворишту.

Бр. 150.

14. Јула 1882. год.
у Неготину.

ДИРЕКТОР НИЖЕ ГИМНАЗИЈЕ,
ПРОФЕСОР,

Милов. Р. Маринковић.

ИЗВЕШТАЈИ ШКОЛСКИХ НАДЗОРНИКА

О ИСПИТИМА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

ЗА 1881—2. ШКОЛСКУ ГОДИНУ

I

ИЗВЕШТАЈ

Г. Ивана Ј. Дамњановића, професора, о стању основних школа у округу Ћупријском

Господине министре,

Част ми је поднети вам извештај о стању основних школа у округу Ћупријском за 1881—82. школ. годину, које сам прегледао по наређењу вашем и упутству од 10. Маја ове г. ПБр. 2757.

Прегледање сам извршио у 15 мушких школа по селима и мушке и женске школе у варошима: Свилајенцу, Параћину и Ћуприји, и то по распореду који сам онамошњем начелству послао. Код свију сам држао испит над ученицима и по разредима раздао најбољима књиге, које су им биле послате од стране министарства на поклон. Тако исто и 35 књижица »О гајењу и сушењу шљива у Француској од стране г. Великића трг. из Свилајенца и 17 истих од моје стране — по предходном вашем одобрењу. Од овога имају се изузети школе у: Дубници, варошици Војнику и Бигреници пошто су биле без учитеља па дакле и без ђака.

Све су школе по селима троразредне, само су у Гложанима два нижа разреда из узрока ваљда тог, што је и школа ту скоро отворена.

У прилогу под % заступљен је статистички део. Осим тога у њему је карактерисан рад посебно сваког наставника и изнесене оцене, које су забележене у присуству одређених повереника. При оцењивању водио сам белешку о сваком предмету и поред тога имао сам на уму све како олакшавајуће тако и отежавајуће околности, старајући се да своје позиву савесно одговорим. Сем онога што је ушло у овај посебни део, могу још дати и овакав преглед стања наставе у овим школама у смислу захтева чи, I упутства а без погледа на дате оцене.

Највећма настава васпитава и образује омладину, те и њен најтрајнији утицај осетиће се у животу оних који су се учили у школама: медвеђској, планској, д. мутничкој, в. поповићској, д. видовској, I р. ж., II р. II одељ., III и IV р. параћинске, I р. I одељ., II III и IV м, II III и IV р. ж. Ћупријске и I оба одељења, III и IV р. свилајеначке. Овима најближе стоји настава у: Сењу, Глоговцу II III и IV р. ж. у Па-

раћину, Бељајци I, III и IV ж. у Свилајенцу, Гложанима, Бобови, II р. ж., II р. у Свилајенцу, I оба одељења у Параћину, I р. ж. у Ћуприји, за тим у II р. у Параћину, Војсци, Сикирици, Дворишту, I р. II одељ. у Ћуприји и Црквенцу и Тропоњи.

Ако пак погледамо у опште на наставу шта она даје и упоредимо је са оним каква би требала да буде, па да је одиста плодна по оне који се у школама уче и да да што темељније знање како онима, који долазе у средње школе, тако и онима који је остављају и враћају се кућама, онда се не можемо њоме много задовољити. Што је она таква има више узрока. Ови се опет налазе штампани у Просветном Гласнику за пр. 1881. г. у извештајима онд. шк. надзорника. Но опет не могу да прећутим, а да неке укратко не напоменем.

Од многих, у колико ми се чвни, сметају данас највише настави:

а. Неуредно похођење школе, неправедно уписивање и отуда после напуштање школе;

б. Неуредно набављање школ. потреба школи од стране општ. власти, нешто и ђацима од стране њихових родитеља и неуређене и непотпуне школске књижице.

в. Оскудица у добро израђеним наставним предметима како за учитеље тако и за ученике одкуда долази и она неуредност у настави;

г. Велика неуређеност и неодређеност школ. ад. администрације; и

д. Кратко време учења.

Да би се побројани узроци и сметње у неколико отклониле подижем опет свој глас, да се:

Прво поправи, треба урадити све оно, што сам и пр. године навео у свом извештају под 1 2 5 6 и 7 14 св. Пр. Гл. стр. 515. Јер сам и у овом округу нашао, да су по многим местима деца богатијих родитеља била склоњена од школе. Да су у току године многи од оних сиротана напустили школу и отишли на занат, службу или својој кући. На неким опет местима, као: Војсци, Црквенцу и Сењу било је и тога, да су отпуштали из школе и таке ђаке и саме општинске власти својом одлуком. Међу тим нисам ни где нашао на случај да је који ђак могао и даље остати у школи, па је без узрока напустио, нити су ме повереници о таквим могли известити.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Многи су од ученика осим по селима још и по варошима изостајали доста од школе и кад су били тражени одговарало се, да су они онако од своје воље дали дете у школу и да га за то не мора слати даље кад неће. Да не би овим поједини изигравали школу треба у овим местима да се примени закон о идењу деце у школу.

Многи опет учитељи не уписују у уписницу ученике одмах у почетку школ. године, већ на крају, сигурно за то да их проберу и отпусте за које им се свиди. Ради контролисања овога, умесно би било препоручити, да се свуда чува по школама и онај списак од ново одређених ђака, кога им шаљу среске власти и да се нигде не пропусти, а да се одмах у почетку школске године не уведе из овога списка у уписницу сав могући број ђака. Ове опет спискове власти треба из раније да спреме као што је на томе још у месецу Јуну отпочела да ради власт ср. деспотовачког и пошљу их школама на време, а тако исто и децу упуте на време, те се не би дешавало да школе због овога дангубе читав месец Август а негде и више, у Сикирици до 1. Октобра није било ученика у I разреду. За што?

2. Да само министарство набавља и шаље школама шта где и колико треба — в. 3. тач. мог пр. год. извештаја — или да оно бар изради и штампа повремени списак од свега онога, што свака школа треба и мора да има. О великој користи и потреби ових спискова нарочито за школе сеоске, сваки ће уверен бити, кад само мало о њима размисли. Па онда ову набавку поверити неком лицу или одредити и нарочито лице у ср. начелству за сав срез, или у окружном за сав округ и оно да буде одговорно министарству за све оно, у чему би се дознало, да која школа у његовом домашају оскудева. Тако исто да отклања и све оне сметње, које би стајале ван учитеља и о којима би се оно кад затреба могло и само лично да увери.

Сви издаци за набавке па и за саме оправке појединих школа да се чине из новца прикупљеног уз порез из целог среза све дотле, док се школ. општине не групишу и боље уреде, као што то у неколико и сада чини начелство среза параћинског.

3. Да се израде детаљни програми за сваки наставни предмет, које да буде сваки учитељ дужан потпуно извршити. Овим би се још постигла и једнакост у настави и неспремнији не би луцали главу, шта им и у коликом обиму треба који предмет да обраде, као и да ли ће се оно, што он мисли да треба да учини допасти надзорнику или не и тако губити се у разуверавању и непоуздању у самога себе.

Да би они могли овоме још што боље да одговоре, треба да се на основу тих програма израде и

књиге ма то било и конкурсом, чиме би опет били подстрекнути и покренути спремнији а вредни учитељи да се лате писања оваких књига.

4. Да се школска администрација врло неједнако и нетачно води о томе нема сумње. Кака је пак она данас у ствари најбоље се може видети из пр. год. извештаја г. Живојина Симића, штампаног у 14 св. Просветног Гласника стр. 509. за 1881. г. Да би било једнакости и овде преко је потребно, да се и она што правилније и боље уреди.

Све оно што је о томе у напоменутом извештају речено, вреди и за школе у овоме округу. Слажући се опет у свему и са оним што је у њему предложено и ја немам шта више рећи, до да напоменем, да би требало у интересу наставе и ради олакшице онима који је воде, што пре да се израде и свака школа да набави печатане и рубриковане формуларе за вођење дневника рада одашиљање (експедицију), прозивницу, казницу и инвентаре за: књижницу, учила и намештај — све у тврдом повезу.

Свака школа има данас неку књигу, у којој се преписују наредбе, што долазе од појединих власти. Нашао сам да се и то на многим местима не чини, из ког узрока није ми познато. Да би се и овде уштедило у времену а да не буде на штету школе, налазим, да треба и она да се замени са деловодним протоколом, у који би се наредбе само по реду заводиле и заједно с њим храниле у школ. архиви, јер нема више школа без својих ормана.

5. Овој деци, доиста је кратко време учења, која не могу школу даље да наставе, дакле која остављају школу и улазе у живот, за њих је, велим, потребно да се године учења повисе и у њима предаје још што више из пољске привреде. Тада би се за њих могло рећи, да нису у залуд провела време у школи. Земљорадничка школа, која се има установити у Краљеву, ако се уреди као што треба за наше прилике, најбоље ће ово расветлити.

Још треба и однос школе спрам цркве тачније регулисати. У интересу би школе било, да учитељи не иду бар на вечерњу у очи сваке недеље и празника, којих има на 70 и тако губећи суботом свако после подне издангубе читав месец школског рада.

Сад да пређем и на опште примедбе од којих се једне тичу предавања појединих предмета а друге и самих предмета.

I Српски језик. — Читање је у већини школа, тако да се не може боље пожелети а и причање прочитаних комада, код неких је само где што механично, врло је мали број оних, у којима деца и не мисле о оном што читају или причају. Код неких мешају се још и врсте речи, најчешће придеви и прилози, а где што се могу чути још и старе одредбе. С тога је

крајње време да се садашња граматика за ове школе замени с новом потпунијом и богатијом. Писање је на неколико места правилно читко, и лепо, а на више места опет у свему је обратно.

У овом округу има места у којима се говори само романски или и романски и српски, као: Бобова и Бигреница, Тропоља, Вељајка и Двориште. Први разред у овим школама служи више као приправни за језик, те се у њему и налази највећи број повторавајућих ђака. Женске школе у овим местима више би користиле самој ствари. С тога је потребна наредба, да се у ове школе поред ученика уписује што већи број и ученица.

Све су школе без штица, словарица и прегледалица за лепо писање, а потребне су, мора се признати, бар за оне у којима је број ђака велики. Познато ми је да има штица у књижари браће Јовановића у Панчеву, са поделом гласова у само и сугласнике, а сигурно ће се тамо наћи и израђених словарица и прегледалица.

По примеру читанке за I раз. да се израде и оне друге и испуне са самим што научнијим и поучнијим материјалом. Над свима извести таку коректуру да буду изван штампарских и правописних погрешака, као што су у овом садање богате.

II Наука хришћанска — учи се у многим школама просто на памет по књизи, а има места где се она предаје са свим како треба без обзира на књигу, т. ј. уза саму науку употребљавају се и моралне приче из Библије, допуњују, објашњавају и примењују у животу, као: у II р. II одељ., I р. I одељ. I р. ж. у Ћуприји, Плани, Медвеђи, В. Поповићу неким школама у Свилајинцу и скоро у свима мушким школама у Параћину.

Како се овако обрађује, тад од онога што је прописано за први разред не би било мало, да се учи само на српском језику; а у II раз. тек и словенски ако се жели да избегне механизам бар из првог као почетног разреда.

III Старо-словенски — у опште узев ученици уга доста добро читали. Но књиге којима се ученици у овоме служе врло су неподесне и многи су ми се од учитеља жалили на те тешкоће. Веле, да треба да се изради слав. буквар, као што је садањи српски и у коме би поред слов. гласова били и српски. Па онда да се израде и читанке једна за други, а друга за трећи и четврти разред. Све да се штампају крупно и са титлама да буде само она за последње разреде.

IV Природна историја, географија, Познавање домовине и света, историја Срба и општа како се разнолико предају, може се такође наћи у извештајима пр. год. надзорника, као и то шта овим предме-

тима највише има. Преко овога већ познатог прећићу, а потрудићу се да изнесем, у колико сам схватио, правилније размештену по разредима грађу ових предмета.

С обзиром на утрпане предмете у трећем разреду, а с погледом и на свестраније изучавање предмета и отуда плоднијих резултата, предлажем:

a. Да се природна историја отпочне у другом а свакојачко заврши у четвртном разреду без одвајања њених грана као што је то обрађено у почетницама природних наука а размештена грађа у јестаственици Фрачковића за основне школе;

b. из Географије да се предаје у III разреду Краљевина Србија у свези са знатнијим историјским местима и догађајима из најновијег доба. У IV разреду само Европа и балканско полуострво опет у свези са знатнијим истор. местима и догађајима. Остали делови света да се само покажу у главним цртама на глобу поред претходног наука о њему. «Кратак наук о глобусу» за српске основне школе, у Панчеву, могао би да послужи као мало руководство.

c. Српска историја да се избаци из III разреда и пренесе у четврти. Општу историју опет истиснути из овог разреда по оном истом разлогу, по коме је она из IV разреда гимназије пребачена у старије; и

d. Познавање домовине и света да се унесе у сва три нижа разреда. У првом да се отпочне познавање са најближим стварима па и природних тела. У другом околина и домовина. У трећем разреду: о странама света, годишњим временима, води, ваздуху, ваздушним појавима, сунцу, месецу, земљи и звездама.

V Рачун — у неким школама и данас се могу чути задаће, као апстрактне голе цифре без примера у животу, или су сви од једног калупа, те нимало нису подесни за развиће дечијег мишљења. Изгледа просто као да се не сме да завири у практичне рачунице г. Ст. Поповића за основне школе и отуда одабере множина лепих и разноврсних примера за децу. Најбоље се рачунало: у Медвеђи, у IV р. у Параћину Плани, Д. Мутници, у II, III и IV р. ж. у Ћуприји, В. Поповићу, I р. I одељ. IV раз. у Свилајинцу, II раз. II одељ. у Параћину.

У опште по селима мала је пажња обрађана на рачунање с новим мерама и при рачунању на одређивање цифара по месту, већ само површно с њима упознавата деца што се требало обратити да ради. Овога је где где било и по варошима. Тако исто негде није рачунато у II раз. по упутству и са именованим бројевима, већ остављано за старији разред. Други опет изоставили писмено рачунање с разломцима у четвртном разреду. — Мњења би био, да се ученици у овом разреду упознају добро само са усме-

ним израчунавањем разних облика простих разломака а не и са писменим рачунањем.

Пи једна школа у овом округу није снабдевена са телима метарских мера и рачунаљком за разломке.

VI Из науке о чувању здравља и човека мало се где шта урадило, и имало би се још много у том погледу желети и желеће све дотле, докле учитељи не добију ручне књиге — путовођу у предавању овог предмета. — Телесном вежбању и црквеном певању поклањана је свуда пажња и у опште је доста урађено. Поред црквених песама деца су на више места певала и избране народне песме.

Што се тиче васпитног дела, који је исто толико важан колико и научан, он је у опште занемарен, тако изгледа нарочито у варошима. Наставник је наставник само у школи — вели се, — а треба да буде — наставник није само у школи но и ван школе. Родитељ опет једва чека да му дете дорасте за школу да га тамо одведе и тада мисли, да је о њему родитељска брига престала.

Ред и чистоћа по школама у колико се где могло постићи, постигло се, јер бар за време мог присуства беше све на свом месту, и у том погледу немам шта да приметим.

На завршетку остаје ми да још што год у кратко кажем и о школским књижицама, зградама и фондовима поред онога, што ће господин министар наћи у прилогу.

Школске су књижице већином сиромашне нарочито у научним и педагогијским делима, изузимајући оних, које је само министарство слало. Ово ме је и побудило, да у 2 тачци предложим да се направи списак од потребних, и школама којима се намењују корисних књига, како би једном и ове књижице могле одговорити цељи својој, а да се не пуне причама и другим ненаучним делима. Најбогатије су књижице у: Параћину, Свилајенцу, Медвеђи, Сењу Црквенцу. Поред лепих и разних упутстава, која се налазе код нас и које је издала штампарија браће Јовановића у Панчеву, за предавање појединих предмета у основним школама и др. дела, не могу а да не напоменем, да треба свака школа да има и »Кнежевину Србију« од Милићевића, у којој ће сваки по нешто наћи за предавање домовине, географије и српске историје.

Школске су зграде у овом округу, с погледом на правила о грађењу школа и намештају школском од прошле године, оваке :

Најлошије су у Ћуприји, мушке школе у Параћину, у Свилајенцу, В. Поповићу, Бобови и Гложанима, које као по све неудобне треба у интересу дечијег здравља затворити, ако не отпочну грађење нових школа или не нађу боље зграде за школе. Нај-

удобније су напротив у: Црквенцу, Д. Видову и Бигреници.

Остале школске зграде и ако не одговарају у свему горњим правилима, опет су доста простране, само што се не одржавају у оном стању као што би се могло желети. С тога је потребно ваше наређење, да се у њима изврше потребне оправке и доправке а неке и прошире.

На неколико места у овом округу постоје и ђачки фондови. Основали су их људи — добротвори школе и просвете којима ће млађи нараштај умети одати у своје време хвалу, благодарност и поштовање. — На првом су месту: Ћупријски и свилајеначки. Први има око 2000 а други преко 1300 динара. За њима долазе параћински са 470, тропољски са 360, медвеђски са 180. в. поповићски са 80 и сењски са 66 динара. Прва три имају своју управу и правила. Код других воде о томе бригу стараоци или други људи од поверења.

Приходи у ове фондове долазе највише од државних беседа, где што и од других добровољних прилога, као у Ћуприји, или ти од завештања, као у Свилајенцу. — Троше из њих према приходу извесне суме годишње на одело сиромашних ученика, а неки још и на књижицу и учила као у Сењу и Параћину.

Веома благодаран на поверењу, част ми је и овом приликом уверити господина министра о мом дубоком поштовању.

4. Јула 1882. год.

Јагодина.

Иван Ј. Дамњановић,
професор.

II

ИЗВЕШТАЈ

Г. Ем. Верберовића, професора, о стању основних школа у округу јагодинском

Господине министре,

Захваљујући вама и Главном Просветном Савету, што сам изабран за овогодишњег надзорника основних школа округа јагодинског, част ми је, пошто сам по вашем наређењу прегледао поверене ми школе, поднети вам о томе свој извештај.

На основу 12. тачке вашег упутства надзорницима за прегледање основних школа од 10. Маја ове год. КПбр. 2757. написао сам приложену таблицу, која садржи: а број ученика и ученица, који је школу (односно разреде) отпочео, и који је на испиту присуствовао; б. оцене рада учитеља и учитељица, и в. у које је време испит отпочет, и кад је довршен.

У овој табlici ја нисам означио број ученика и ученица који је школу (односно разред) довршио, јер нисам нашао никакве јасне наредбе у овом погледу. У §. 11. устројства основних школа стоји између осталог и ово: »Деца се из разреда у разред преводе свагда у почетку школске године од 1. до 20. Августа.« То је дакле остављено на вољу и увиђавност учитељевој, а не надзорниковој. А у распису од 21. Августа 1869. год. бр. 3645. стоји, да у рубрику »свршили« ваља ставити сву ону децу, која су целе године долазила у школу и сматрала се као редовни ученици, па ма на свршетку године и не полагаала испит, да пређу у старији разред. Али шта ћемо са оним ученицима, који имају преко 200. неоправданих изостанака, па их учитељ ипак није исписао? Хоћемо ли и њих сматрати као редовне ученике, који су довршили школску годину, и ако су преко године сасвим неуредно долазили у школу.

У овој сам табlici забележио само кад је испит отпочет, и кад је довршен, а не колико сам се времена бавио у свакој школи, јер мислим, да то није потребно.

Овде се у исто време види и распоред испита, т. ј. ред којим сам походио поједине школе. Почео сам 1. Јуна у Пчелицама, а завршио сам 22. у Багрдану. У доњој Сабанти (левачком срезу) и у доњем Катуну (у темнињском срезу) нисам био, пошто су тамо школе затворене.

Број уписаних ученика и ученица у селима овога округа износи, као што се из ове табlice види 1152, а на испиту било је 814, и то: 45 ученица и 769. ученика (= 814-45). У вароши Јагодини било је у почетку године 268 ученика и 150 ученица, а на испиту 208 ученика и 127. ученица. У целом је дакле округу присуствовало на испиту 977. ученика (-769 +208) и 172. ученице (=45+127). Највећи сам број ученика и ученица затекао у Јагодини (335=208+127), у Великој Дренови (85) и у Медвеђи (84), а најмањи у Избеници (свега само 7!).

Здравље дечије није баш најповољније, и ако су ови предели здрави, а особито левачки срез. Познато је, да се наш народ у опште доста хрђаво рани, живи понајвише у нездравим становима, не чува своје здравље, нити зна да га чува.

По селима ученици сасвим неуредно долазе на часове, као што се можете уверити из приложенога списка под а. Родитељи их задржавају код куће, а учитељ их не тражи преко власти, да не би дошао у сукоб с ким, па ако то и учини, кмет опет неће да казни никога по §. 6 устројства основних школа, да се неби кому замерио, и да му не би ко за то какву пакост нанео. Ну и казна од једног цванцика до три врло је незнатна, па се родитељи и немају чега ојати.

§ 7. поменутог закона такође се не примењује, и ако има доста родитеља, који својој деци неће да набаве ни најпотребније ствари за учење.

Сиромашној деци општина не само што неће из своје касе да набавља књиге и остали потребни материјал за учење (по §. 9.), већ им још издаје уверења да се због сиротног стања отпусте из школе.

Као што видите, господине министре, у овом се погледу врше многе неправилности, и томе би једном требало стати на пут, да се више закон не изиграва онако како се хоће. Ја бих још предложио, да се за неуредне ђачке родитеље пропишу много веће новчане казне, и да се строжије мотри на вршење закона, те би се свак узео у памег, а школа не би имала никакве сметње. Само кад би се предузеле овакве мере, мислим, да би се могло што постићи, јер сам видео, да ми имамо још много људи по селима, који, на жалост, не само да нису убеђени о користи науке, већ ни толико не појме, да је свакоме човеку од неизоставне потребе, да зна бар да чита, да пише и мало да рачуна, већ сматрају школу за једну од највећих беда! Па и саме се општине показују доста немарне према школи, јер за школу, ако што и не изврше, ни коме за то не одговарају. Трбало би дакле да се што тачније одреди одношај општине према својој школи.

У овом округу било је ове године свега 30. учитеља и 8. учитељица. 2 учитеља нису добили оцене за ову годину, а једна је учитељица напустила школу пред испит. Дакле оценио сам свега 28. учитеља и 8. учитељица, и то овако:

I	3 су учитеља добили оцену	5	3×5=15
	14 је учитеља добило	»	14×4=56
	9 је	»	9×3=27
	а 2 су учитеља добила	»	2×2= 4
II	3 су учитељице добиле	5	3×5= 15
	4 су	»	4×4= 16
	а 1 је учитељица добила	2	1×2= 2
			135

И тако 36. наставничких личности добило је оцене којих збир износи 135, из чега се види да је средњи успех или успех у опште био врло добар или тачније $\frac{135}{36} = \frac{15}{4} = 3.75$.

Тужаба против учитеља и учитељица од стране општина, или обратно, од стране учитеља и учитељица против општине није било, изузимајући само два случаја, јер се они доста добро слажу.

Све остало што имам да кажем о наставничким личностима изложио сам у прилогу под б.

Основних школа има свега 26, и то: у вароши Јагодини 2 (мушка и женска под једним кровом), у беличком срезу 4, у левачком 9, а у темнињском 11. I и II разред мушке школе и I разред женске школе

Јагодини имају по два одељења. Само у Јагодини има 1. женска основна школа са 4. разреда. Мушких основних школа са 4. разреда било је: у Медвеђи, Великој Дренови, Варварину, Бачини и Јагодини. III разреда ове године није било само у Јовцу и у Белици, а све су остале школе осим поменутих биле троразредне.

Најудесније школске зграде јесу: у Рековцу, Течићу (Рабеновцу), Вољујаку, Медвеђи, Великој Дренови, Бачини, Обрежу и Поточцу. Доста су добре у: Пчелицама, Бедушићу, Доњем Крчину, Маскару, Варварину, Белици и Јагодини. Приличне: у Ратковићу, Пољној, Коњусима и Рибарима. Трошне и опале: у Опарићу, Милутовцу, Јовцу и Багрдану. Под кирију су узете школске зграде у Јасици и у Избеници. Најбоља је школска зграда у Медвеђи, а најгоре су у Опарићу и Милутовцу. Обадве су шкољиве по ученичко здравље, и ни мало не одговарају цели којој су намењене. Најновија је школска зграда у Обрежу где је школски рад отпочет ове године, а све су остале зидане пре правила о грађењу школа и о намештају школском од 18. Марта прошле године ШБр. 1360. У авлији коњушке школе налази се и судница, што не би требало да буде, јер за школу треба мира и тишине. Пољанска школа сасвим је близу цркве, а то је такође незгодно и за учитеља и за ђаке. Великодреновска школа зидана је на високим месту, па би за то требало да се на школској згради намести један »громобран,« и ако се ово не прописује у правилима о грађењу школа. Општине: опарићска, милутовачка, јасичка, избеничка, јовачка и багрданска дале су ми реч, да ће гледати да се што пре сазидају нове школске зграде. Општина је избеничка већ купила место за школу (за 70 дук. цес.), а у Багрдану постоји задужбина г. Живка Стојановића (родом из села Ловаца округа крагујевачког), чиновника из Турне-Северина у суседној нам краљевини Румунији, који је из родољубља према својој отаџбини и свом завичају поклатио тамошњој општини кућу са местом у вредности 2880. динара са аманетом да се на истом месту школа подигне. План је за ову школу већ израђен, и сад се код вас налази на одобрењу, а општина је почела спремати и камен за зидање школске зграде, тако да је до сада довучено до хиљаду кола камења. Општински поверници уверавају ме даље писмено, да ће се ова зграда већ ове године почети да зида, како би се почетком школске 1883/4 год. могла употребити за школу, и да ће стару зграду оправити тако, како ће моћи без икакве сметње да послужи и за потоњу школску годину. За то вас најпонижније моле, господине министре, да би сте изволили им продужити рок грађења још за 1. годину дана, да им се школа не би затворила. 2. одељење I разреда жен-

ске основне школе јагодинске смештено је са својом учитељицом у једној малој црквеној кући, коју је општина узела под кирију, док се не дозидају још неколике собе при школској згради, у којој се налазе и сви остали разреди и одељења мушке и женске основне школе.

Готово у свима школским зградама треба предузети омање или веће поправке.

Школски је намештај већином стар, и није по прописаним правилима удешен.

И у наставним средствима све су нам школе доста оскудне.

На основу члана 6. закона од надзиравању школа свуда сам препоручио општинским повереницима, па и самим кметовима, да се школе и школски намештај што пре оправе, и да се набави све оно што школама не достаје. Они су ми обећали, да ће се старати да се све то учини, али то је тек обећање: хоће ли пак они испунити оно што су обећали, и знају ли они за своје дужности према школи или не, то је сасвим друго питање, и о томе ћемо се уверити идуће школске године.

Школе су кречене само једанпут преко године, а не два пута (по чл. 21. о чистоти). Пошто су тиме криве општине а не учитељи, то сам свуда у књигу уписници заједно с оценом о успеху ученичком записао да је чистоћа довољна, т. ј. да заслужује оцену 4, а само сам у Медвеђи записао да је чистоћа угледна, т. ј. да заслужује оцену 5. Осим кречења узимао сам у обзир и чистоћу, која влада у школским зградама и око њих.

Школска администрација није се ни у једној школи тачно оправљала. Дневници нису сви вођена у своје време, већ су многи онако овлаш спремљени пред испит. Кад би учитељи место дневника предавања писали детаљне програме, мислим, да би то за њих много пријатније, а по школу корисније било. Списак кажњених ђака није вођен у Ратковићу, Доњем Крчину, Опарићу, Милутовцу, Коњусима, у I и II разреду бачинске школе, у Избеници и у Поточцу. Протокол наредба нашао сам само у Јасици, Обрежу и у Белици, а протокол за вођење преписке у Медвеђи и у Маскару. Нисам пропустио прегледати и списак књига и инвентар осталих школских ствари.

Послате књиге од стране министарства раздао сам бољим ученицама и ученицима. Нераздатих књига остало је свега 46. комада. Гди је колико и каквих књига остало, забележио сам у списку под в. Неким је школама послато и одвише књига на поклон, а неким, на против, као што су јагодинска, великодреновска и медвеђска, сасвим мало према оноликом броју добрих ученика. У једним су школама на предлог учитељев добила књиге и слабији ђаци, јер бољих

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB

није ни било, а опет у другим нису могли бити награђени многи врло добри и одлични ђаци, због чега су неки и плакали на испиту. Да сам знао да ћу свуда затећи исту количину књига, ја бих са собом понео све оне књиге, које су нам на испитима претекле, па би их раздао тамо где би затребао. Овде имам још да напоменем, да и ја спадам међу оне људе који сматрају давања награда добрим ученицима као помоћно средство при васпитању. Давањем награда добрим ученицима указује им се нека почаст за њихов рад, а то изазива и у њима пријатна осећања, те чини да се слабији ђаци угледају на боље, а добри да постану још ревностији. Али да би се наградама постигло оно што се хоће, требало би да се награде сви бољи ученици који доиста заслужују награду, а на против не би требало да се награди ни један слабији ђак који награде не заслужује. Награде не изазивају охолост и сујету, као што неки мисле, јер оне су намењене племенитој цели да потпомажу врлину, а не порок. Охолост и сујета, које су скопчане са презирањем других људи, долазе од прецењивања самога себе, а то је погрешно миљење о неким својим уображеним способностима.

У Јагодинском округу постоје три школска фонда: у Медвеђи, Бачини и Багрдану. У Медвеђи је основан школски фонд 1877 год. У фонду има 160. динара. Њиме рукује само кмет. У Бачини је основан школски фонд 14. Јануара 1875 год. У фонду има 545. гр. и 10 пара чарш. Новац је у Симе М. Савића, а призивница у Тривуна Јовановића. Осим тога дужни су овом фонду по 6. динара: исти Тривун Јовановић (за звонце) и Ива Филиповић. У Багрдану има завештање Михаила Марковића, који је оставио тамошњој школи 120. динара. Али тај се новац још налази код масалног судије суда округа Ђупријског. Ови фондови као да и не постоје, јер ученици немају од њих никакве помоћи и ако и даље остану у рукама појединаца, могли би лако пропасти. За то сам препоручио да се у поменути три села образује по један одбор од три лица, и да они у напред рукују овим новцима.

У предавању предмета учитељи су се придржавали распореда од 17. Септ. 1871 год. бр. 4438. Шта је у којој школи од прописаних предмета или партија изостављено, изложио сам и прилогу под г. Понајвише

су изостављене заповести Божије у I. р. и римске цифре у III. Цео земљопис Балканског полуострва није се ни у једној школи учио, због тога што немају потребне мапе, већ се у неким школама још служе Дежадерновом мапом од 1853. год. Овде морам да напоменем, да наши учитељи обраћају већу пажњу на количину него ли на каквоћу знања. Прописани предмети уче се без икакве практичке примене. При изучавању предмета који су не само научни већ у исто време и васпитни, као што су наука хришћанска и историја српска и општа, не обраћа се довољна пажња и на образовање воље, т. ј. 1.) на хришћански морал или на морално религијозно васпитање, а то је наравствено васпитање на основу религијозности, и 2.) на образовање племенита карактера изучавањем узоритих примера из историје. Осим тога наука се хришћанска учи понајвише механички. Истина, ту има и таквих партија које треба учити на памет, као што су молитве, заповести Божије, символ вере и т. д. и то није хрђаво, јер се у исто време вежба и памћење, а не само разум; али све остало, што се не мора учити на памет, као што су објашњења, приче и т. д. требало би исказивати својим властитим речима, а не речима запамћеним из књиге. Томе механизму доста су криве и ручне књижице, које су написане у питањима и одговорима. Историја и земљопис не предају се у свези међу собом; тако, ако ученик покаже на мапи какво историјско место, не зна да исприча, шта се знаменито десило на том месту или обрнуто, ако говори о каквом важном историјском догађају, а он не зна да покаже на карти, где се то десило. Из општег земљописа и историје ученици су доста слабо одговарали, а то долази и отуд, што им и сами учитељи немају довољно спреме за те предмете. Задатци из рачуна сасвим су обични, и њима се не вежба довољно моћ мишљења. Српска граматика предаје се са свим погрешно, по књижици коју би требало избацити из школе. Остали предмети предају се мало боље.

14. Јула 1882 год.
у Крагујевцу

поништи
Ем. Ферберовић
проф.

СТАЊЕ ЈАВНЕ НАСТАВЕ У СРБИЈИ

1875. ГОДИНЕ

(НАСТАВАК)

Београд дакле даје највише ученика у више и средње школе, а после њега округ крагујевачки. Најмање ученика дају у те школе окрузи: Београдски и подрински.

У следећем прегледу изложили смо, колики је проценат ученика у појединим школама посебице из сваког округа.

О К Р У Г	О Д С Т О У Ч Е Н И К А У Ч И Л О Ј Е						СВЕГА
	ВЕЛИКУ ШКОЛУ	БОГОСЛОВИЈУ	ГИМНАЗИЈЕ	РЕАКЕ	УЧИТЕЉ. ШКОЛУ	ЗЕМЉОДЕЛСКУ ШКОЛУ	
Алексиначки	1.30	11.69	37.76	48.05	—	1.30	100.00
Београдски	18.00	26.00	52.00	2.00	—	2.00	100.00
Ваљевски	6.11	8.40	78.63	3.05	3.05	0.76	100.00
Јагодински	10.92	5.88	73.96	4.20	2.52	2.52	100.00
Књажевачки	1.85	11.11	44.45	35.18	3.70	3.70	100.00
Крагујевачки	8.61	6.74	76.03	0.75	3.37	4.50	100.00
Крајински	13.40	6.19	63.92	9.28	3.09	4.12	100.00
Крушевачки	7.14	5.36	70.53	6.25	4.17	6.25	100.00
Подрински	8.00	16.00	30.00	40.00	2.00	4.00	100.00
Пожаревачки	3.08	13.07	66.92	3.00	1.54	12.31	100.00
Руднички	13.25	7.33	56.62	16.87	3.62	2.41	100.00
Смедеревски	2.35	9.41	37.65	45.88	1.18	2.53	100.00
Ђупријски	7.41	9.26	74.07	5.56	3.70	—	100.00
Ужички	7.86	12.86	69.28	2.96	4.28	2.86	100.00
Црноречки	—	8.48	25.46	54.24	6.78	5.08	100.00
Чачански	1.23	12.35	34.57	41.98	3.70	6.17	100.00
Шабачки	4.63	4.93	89.81	8.93	—	—	100.00
Варош београд	12.73	3.12	74.28	8.05	0.52	1.30	100.00
Србија	8.02	8.16	65.23	12.78	2.40	3.41	100.00

На сто ученика гимназиста има ученика

У Великој школи	12
» Богословији	13
« осталим школама	28
СВЕГА	53

Од све средње размере има у поменутиим школама *више* ученика, и по томе у гимназијама релативно *мање*, из девет округа (Крајинског, рудничког, београдског, књажевачког, алексиначког, смедеревског, чачанског, подринског и црноречког, а из осталих осам округа и из Београда *више* је гимназиста.

Кад ученике варошане поредимо са ученицима сељанима, онда налазимо, да је

из округа:	ВАРОШАНА СЕЉАНА	ДОЛАЗИ СЕЉАНА
Београдског	2.00	98.00
Рудничког	32.53	67.47
Ужичког	33.57	66.43
		4900.00
		207.41
		197.87

од 1000 ученика било на 100 ученика варошана

из округа:	ВАРОШАНА СЕЉАНА	ДОЛАЗИ СЕЉАНА
Црноречког	39.00	61.00
Чачанског	39.51	60.49
Крагујевачког	44.19	55.81
Подринског	46.00	54.00
Ваљевског	50.38	49.62
Пожаревачког	51.54	48.46
Књажевачког	51.85	48.15
Смедеревског	55.30	44.70
Јагодинског	57.14	42.86
Алексиначког	59.74	40.26
Крушевачког	61.61	38.39
Ђупријског	62.96	37.05
Шабачког	62.96	37.04
Крајинског	72.16	27.84
Вар. Беогр.	100.00	—
Из Србије	58.55	41.45
		156.52
		153.13
		126.29
		117.39
		98.48
		94.03
		92.86
		80.85
		75.00
		67.39
		62.32
		58.86
		58.85
		38.57
		—
		70.80

Према томе дакле у свима школама, вишим и средњим, највише је ученика варошана из округа крајинског, а најмање из београдског округа. Средњу

размеру надмашују, имају дакле међу ученицима више од 58.55 процената варошана, пет округа, у осталих дванаест округа тај је проценат мањи.

При поређењу броја ученика с мушким становништвом добијамо ове резултате.

О К Р У Г	ЈЕДАН УЧЕНИК ВИШИХ И СРЕДЊИХ ШКОЛА ДОЛАЗИО ЈЕ НА МУШКИХ СТАНОВНИКА		
	ВАРОШАНА	СЕЉАНА	У ОПШТЕ
Крагујевачки	46	337	209
Јагодински	35	664	304
Руднички	24	465	322
Ваљевски	59	640	347
Крушевачки	46	850	355
Шабачки	76	892	376
Алексиначки	85	840	389
Крајински	81	1 234	402
Чачанском	90	607	403
Ужички	69	582	410
Смедеревски	82	855	427
Црноречки	107	765	509
Подрински	72	908	524
Књажевачки	66	1 165	595
Ђуријски	187	1 325	609
Пожаревски	116	1 177	630
Београдски	823	745	746
Варош Београд	41	—	41
Србија	63	717	338

У вишим и средњим школама учило је од 10 000 становника

из округа:	ВАРОШАНА	СЕЉАНА	У ОПШТЕ
Крагујевачког	215.25	27.88	47.94
Јагодинског	288.38	15.07	32.87
Рудничког	409.71	21.50	31.09
Ваљевског	169.04	15.62	28.79
Крушевачког	216.50	11.76	28.19
Шабачког	131.89	11.21	26.46
Алексиначког	117.89	11.91	25.80
Крајинског	123.65	8.10	24.88
Ужичког	144.04	17.19	24.33
Чачанског	111.47	16.47	24.72
Смедеревског	122.10	11.70	23.40
Црноречког	93.46	13.07	19.66
Подринског	138.39	11.01	19.10
Књажевачког	152.18	8.59	16.91
Ђуријског	53.44	7.55	16.43
Пожаревског	86.54	8.49	15.87
Београдског	12.15	13.49	13.40
Из Београда	246.75	—	246.75
Из Србије	158.75	13.94	29.90

Из ових размера видимо, да највише ученика дају вишим и средњим школама варошани из округа рудничког, а најмање из београдског округа. На сто ученика од 10 000 мушких становника варошана из округа рудничког, долазе само три ученика из београдског округа! И сам Београд остаје иза округа рудничког.

Од сеоског становништва има у тим школама највише ученика из крагујевачког округа, а најмање из

ђуријског. Размера је између ова два округа као 100 : 27. По томе дакле сеоско становништво из округа крагујевачког *четири је пута* јаче заступљено у вишим и средњим школама од сеоског становништва округа ђуријског.

Кад округ крагујевачки, који је најбоље у поменим школама заступљен, поредимо са осталим округима, онда налазимо, да је на сто ученика од 10 000 мушких становника тога округа, било од исто толико становника из округа :

Јагодинског	69 ученика
Рудничког	65 »
Ваљевског	60 »
Крушевачког	59 »
Шабачког	55 »
Алексиначког	54 »
Крајинског	52 »
Чачанског	52 »
Ужичког	51 »
Смедеревског	49 »
Црноречког	41 »
Подринског	40 »
Књажевачког	35 »
Ђуријског	34 »
Пожаревачког	33 »
Београдског	28 »

Од крагујевачког округа има округа и насељених на и богатијих, и опет ти су окрузи далеко

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

заостали за крагујевачким округом, с погледом на број ученика у вишим и средњим школама. Но то није тековина новијега времена Крагујевчани су у свима приликама показали, да су језгра српске снаге у свакоме погледу.

Интересно је поређење размера односењих се на школовање варошана и сељана. Тако, ако узмемо да је у свакоме округу од 10 000 мушких варошких становника њих 100 учило у вишим и средњим школама, онда излази, да је од исто толико сеоских становника било у истим школама, из округа

Београдског	100.24	УЧЕНИКА
Чачанског	14.82	>
Тузијског	14.13	>
Приоречког	13.98	>
Крагујевачког	12.95	>
Ужичког	11.93	>

Алексиначког	10.10	>
Пожаревачког	9.81	>
Смедеревског	9.38	>
Ваљевског	9.24	>
Шабачког	8.50	>
Подринског	7.96	>
Крчињског	6.55	>
Књажевачког	5.64	>
Крушевачког	5.43	>
Рудничког	5.25	>
Јагодинског	5.23	>
У Србији	8.80	>

Према томе варошани округа чачанског заступљени су у овим школама *седам пута* јаче од сељана, а варошани округа јагодинског и *двадесет пута*.

Кад округе групишемо у четири области, онда имамо овај преглед о броју ученика у свакој школи посебице.

ОБЛАСТ	БРОЈ УЧЕНИКА У														ПРОЦЕНАТ	
	ВЕЛИКОЈ ШКОЛИ		БОГОСЛОВИЈИ		ГИМНАЗИЈИ		РЕАЛКИ		УЧИТЕЉ ШКОЛИ		ЗЕМЉОД. ШКОЛИ		СВИМА ШКОЛАМА			
	ВАРОШАНА	СЕЉАНА	ВАРОШАНА	СЕЉАНА	ВАРОШАНА	СЕЉАНА	ВАРОШАНА	СЕЉАНА	ВАРОШАНА	СЕЉАНА	ВАРОШАНА	СЕЉАНА	ВАРОШАНА	СЕЉАНА		СВЕГА
Шумадија	34	24	3	49	177	219	41	20	2	14	4	17	261	343	604	29.01
Источни окрузи	19	4	10	38	167	90	59	45	1	12	12	14	268	203	471	22.62
Западни окрузи	7	10	7	17	128	87	13	12	—	5	2	1	157	132	289	13.89
Јужни окрузи	14	6	3	31	98	106	23	22	6	8	4	12	148	185	333	15.99
Варош Београд	49	—	12	—	286	—	31	—	2	—	5	—	385	—	385	18.49
Србија	123	44	35	135	856	502	167	99	11	39	27	44	1219	863	2082	100.00

Колики је био проценат ученика у свакој од ових школа, види се из овог прегледа.

ОБЛАСТ	ОД СТО УЧЕНИКА УЧИЛО ЈЕ						
	ВЕЛИКУ ШКОЛУ	БОГОСЛОВ. ВИДУ	ГИМНАЗ.	РЕАЛКЕ	УЧИТЕЉ. ШКОЛУ	ЗЕМЉОД. ШКОЛУ	СВЕГА
Шумадија	9.60	8.61	65.56	10.10	2.65	3.48	100.00
Источни окрузи	4.88	10.19	54.57	22.08	2.76	5.52	100.00
Западни окрузи	5.88	8.30	74.40	8.65	1.73	1.04	100.00
Јужни окрузи	7.01	10.21	61.26	13.51	4.20	4.81	100.00
Варош Београд	12.73	3.12	74.28	8.05	0.52	1.30	100.00

Кад ученике гимназисте поредимо са ученицима осталих школа, онда налазимо, да је на 100 гимназиста

ИЗ ОБЛАСТИ :	БИЛО ОСТАЛИХ УЧЕНИКА У			
	ВЕЛИКОЈ ШКОЛИ	БОГОСЛОВ. ВИЈИ	ДРУГИМ ШКОЛАМА	ОПШТЕ
Шумадије	15	12	25	52
Источних округа	9	19	59	98

ИЗ ОБЛАСТИ	БИЛО ОСТАЛИХ УЧЕНИКА У			
	ВЕЛИКОЈ ШКОЛИ	БОГОСЛОВИЈИ	ДРУГИМ ШКОЛАМА	ОПШТЕ
Западних округа	8	11	15	34
Јужних округа	10	17	37	64
Вароши Београда	17	4	13	34

Поредимо ли ученике варошане са ученицима сељанима, онда видимо, да је

из области :	од 100 ученика било		на 100 учен. ва-
	варошана сељана	рош. било сељана	
Шумадије	43.21	56.79	131.42
Јужних округа	44.44	55.56	125.00
Западних округа	54.32	45.68	84.08
Источних округа	56.90	43.10	75.75

Највише ученика варошана долази у више и средње школе из источних округа, а најмање из Шумадије. На сто ученика варошана из источних округа има их из Шумадије само 76.

Размера ученика према броју мушких становника била је ова.

ЈЕДАН УЧЕНИК ВИШИХ И СРЕДЊИХ ШКОЛА ДОЛАЗИО ЈЕ НА МУШКИХ СТАНОВНИКА

из области :	ВАРОШАНА	СЕЉАНА	У ОПШТЕ
Шумадије	50	522	318
Западних округа	58	771	389
Јужних округа	63	651	390
Источних округа	104	1073	522

У вишим и средњим школама учило је дакле о. 10 000 становника

из области :	ВАРОШАНА	СЕЉАНА	У ОПШТЕ
Шумадије	198.28	19.16	31.42
Западних округа	146.54	12.98	25.69
Јужних округа	158.61	15.36	25.67
Источних округа	95.80	9.32	19.16

Шумадија даје највише ученика у више и средње школе, и то како варошана тако и сељана, а најмање дају источни окрузи.

На сто ученика од 10 000 становника варошких има ученика сељана

из области:

Источних округа	9.73
Јужних округа	9.68
Шумадије	9.66
Западних округа	8.85

Ова готово подједнака размера од великог је значаја. Она доказује да су подједнаке и прилике и услови, који утичу на школовање сеоских становника у средњим и вишим школама. Да ови утицаји нису физичке само природе, довољно је да покажемо на неједнако материјално стање становништва у појединим обласима. Јер кад вредност обрађене земље (њива, ливада и винограда) и сток¹⁾ поредимо с бројем становника, онда видимо, да је од исте долазило у средњу руку на једног становника у области:

Источних округа	324.41 динара
Шумадији	262.48 »
Западних округа	218.96 »
Јужних округа	169.38 »

Становници јужних округа тек су у пола толико имућни кадико они у источним окрузима, а ученика у вишим и средњим школама имају много више него ли ови.

Благодејања примало је од 100 ученика.

Велике школе њих	9.04
Богословије »	41.79
Гимназија »	10.25
Реалака »	8.52

У Учитељској и Земљоделско-шумарској школи сви су ученици имали државну помоћ.

О издацима на све више и средње школе имамо овај преглед.

ШКОЛЕ	ИЗДАТО ЈЕ У 1874-75. ГОДИНИ			ПРОЦЕНАТ ИЗДАТКА НА ПЛАТУ НАСТАВНИКА
	НА ПЛАТУ НАСТАВНИКА	НА ОСТАЛЕ ТРОШКОВЕ	СВЕГА	
	ДИНАРА			
Велика школа	87.365.55	19.185.25	106.550.80	82.00
Богословија	29.975.20	12.782.71	42.758.91	70.10
Гимназије	200.899.70	32.148.33	233.047.03	86.22
Реалке	60.571.53	8.040.48	68.612.01	88.28
Учитељска школа	22.787.32	35.531.88	58.319.20	39.07
Земљоделска школа	19.274.56	42.914.50	62.189.06	31.00
Свега	420.873.86	150.603.15	571.477.01	73.65

Кад број наставника поредимо са издатом им платом, а број ученика, који су школу свршили, са целим издатком, онда долази у средњу руку.

	ОД ПЛАТЕ	ОД ЦЕЛОГ ИЗДАТКА
	НАСТАВНИКА	УЧЕНИКА
	ДИНАРА	
У Великој школи	3 798.50	575.95
» Богословији	1 577.64	171.03

	ОД ПЛАТЕ	ОД ЦЕЛОГ ИЗДАТКА
	НАСТАВНИКА	УЧЕНИКА
	ДИНАРА	
У Гимназијама	2 207.68	173.66
» Реалкама	1 733.44	257.94
» Учитељској школи	1 752.87	1 121.91
» Земљоделској школи	2 396.82	901.29
У опште	2 226.85	261.43

1) Обоје по попису од 1867. године.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Поредимо ли средњу плату професора Велике школе с платом професора из других школа, онда налазимо, да је на сваку стотину динара плате професора Велике школе долазило професору

Земљоделске школе	63.10 динара
Гимназије	58.12 »
Учитељске школе	46.15 »
Реалке	45.63 »
Богословије	41.53 »

Према овим размерама, после наставника Велике школе најбоље су плаћени наставници Земљоделске школе, но и њихова плата не износи још ни пуне две трећине од плате наставника Велике школе. Најмања је плата наставника у Богословији; она износи тек две четвине од плате, коју у средњу руку прима један наставник Велике школе.

Кад овако поредимо оне суме, које од целог издатка долазе у средњу руку на једног ученика Учитељске школа, онда видимо, да је на сваку стотину динара тога издатка долазило на једног ученика:

Земљоделске школе	80.33 динара
Велике школе	51.34 »
Реалке	23.00 »
Гимназије	15.48 »
Богословије	15.24 »

Да су нешто стабилни ови средњи издаци кроз цео течај учења, то би према њима износио издатак на школовање једног ученика од ступања у први разред гимназије па до свршења:

Велике школе	3 345.76 динара
Богословије	1 378.80 «
Гимназије	1 041.96 »
Реалке	1 547.64 «
Учитељске школе	3 398.51 »
Земљоделске школе	4 060.37 »

Међутим оволики би био издатак, кад би сваки ученик, који почне учити први разред гимназије, и свршио редовно коју од ових школа, не понављајуће поједине разреде и не напуштајући школу пре времена. Но како има и једнога и другог, то је у горњим размерама изражен само минимум издатка, око школовања једног ученика у дотичним школама.

* * *

Сад би било на реду, да изложимо стање основне наставе, како је било 1875. школске год. у погледу школа, наставника и ђака. Овом излагању ми за сад не можемо приступити, и тек доцније изнећемо пред читаоце овај понајважнији одсек из школске статистике.

НЕКОЛИКО ЖИВОТОПИСА ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

НАСТАВАК ИЗ XI СВЕСКЕ

III

О БРАЉУ МИХАИЛУ ВОЈИСЛАВЉЕВИЋУ

1.

Кад сам вам, децо, говорио о Стевану Војиславу и његовом ратовању противу Грка, онда сам вам рекао и то: да је имао *пет синова*. (Они су се звали: Гојислав, Михаило, Радослав, Жегавац и Предимир). После смрти очеве синови не признаду за старешину најстаријега између себе, Војислава, него земље Војислављеве буду подељене по старом словенском обичају, на њих пет синова. Они су управљали у својим областима, готово самостално, а удовица Војислављева и њен најстарији син Гојислав, само су носили назив старешине. Ово дељење међу синовима Војислављевим и комадање српске земље, није било никако добро и с тога се наскоро, дигне устанак у Требињској жупанији. Старешине тамошње нису радили људки па за то се и дигао устанак тамо. Побуњеници по-

бију многе неваљале старешине, па чак и Гојислав с најмлађим братом својим Предимиром погибоше тада, а жупаном требињским постаде некакав великаш *Домањег*. Кад су браћа дочула за ту изненадну несрећу, брзо скупе велику војску и упадну у Требињску жупанију. Они надвладају Доманега, који побегне, и управу над (Требињском) том жупанијом предаду Михаилу, другом сину Војислављевом. Но он не хте тамо дуго остати, јер се бојао, да се опет изненада не дигне буна, и врати се у своју очевину, Зету. Тада браћа понуде управу над требињском жупом Радославу и он је се прими, али тако, да му браће не дирају очевине. Тада он скупи велику војску и удари на Требиње, победи и убије Доманега и завлада целом Требињском жупанијом. Но осим тога, он је још и довршио освајање Хума.

У том баш времену умре и удовица Војислављева, а владоцем постаде Михаило, који је скоро у свему био као и отац му. Дошав тако на престо, он *погази реч* коју је дао Радославу, да му неће дирати очевине, и заузме је, па је онда преда својему сину (Владимиру). С Грцима не само да није хтео одма да се завађа него је још и бог зна како лепо живео се у пријатељству с њима, а то с *тога*, да би могао све српске одвојене области, *оает* спојити у једну државу, као што је то било за време владе мудрога Стевана Војислава, оца његова. И доиста, то му је добро испало за руком. Грчки га цар завеле и назове својим савезником и пријатељем, па чак му и своју сестричину даде за жену, пошто му је умрла прва жена. Михаило се користи тим пријатељством а то је баш и тражио — освоји жупанију Рашку коју преда на управу свом другом сину (Петриславу). Тако је Михаило на неколико година своје владе, а 17—18 год. после смрти свога оца (до 1073), ујединио: Зету Требиње Хум и Рашку, осим неких предела српских на југу, који су припадали грчкој држави. Он је, дакле, имао под собом скоро све српске области.

Процитивање.

2.

У ово време, кад је Михаило владао, Бугарска је још била под грчком влашћу, под коју је потпала још за владе Владимирове. Напоследку се Бугарима додија рђаво поступање грчких чиновника, и неколико најодважнијег бугарских племића (властела) склопе за веру, да протерају Грке и да тако ослободе своју драгу отаџбину од грчког злог господства. Али како они не имајаху велике војске, то замолише Михаила да пошто је већ владалац Србима, влада и њима; да им дође у помоћ, кад се дигну противу Грка, и да им да својега сина, којег би они прогласили за цара чим би ослободили Бугарску. Михаило врло радо прими овај позив браће наше, Бугара, и почне се спремати за ратовање. У уговорено време он пошаље свога сина Бодина, са 300 најодабранијих јунака у Бугарску, па да с Бугарима заједно нападне и протера Грке из Бугарске. Бугарска се војска беше искупила у Призрену и ту Бугари радосним усклицима поздраве Бодина и прогласе га за цара свога, под именом Петра.

Грчки старешина над Бугарском кад дозна, да је се у Бугарској дигао устанак, и да су они са Србима у договору, — онда искупи повелику војску и крене се, прво да победи Бугаре, па за тим да удари и на Михаила, што је се одрекао пријатељства грчког, које му сада није потребно било. Но грчке се војсковође посвађају између себе, те Бодин са својом српском војском одржи јуначку победу над Грцима. Тада је много пострадала грчка војска, били су заплачкани

сви шатори и заробљено све, што је у њима нађено. У том боју заробљен је и један вођ најемничке војске¹⁾. Њега Бодин, Михаилов син, а цар бугарски пошаље своме оцу Михаилу и овај, да би га задобио за се јер је тај вођа био храбар: да му своју ћерку за жену. Он онда остане у Михаиловој држави и тамо састави повелику чету најемничке војске и собом је одведе у Бугарску, где се јоште био јуначки бој. Бугарска је војска била прилично велика, и она се разделила на два дела. Једна војска оде кроз Вардарје пут Јејејскога мора²⁾, а друга, под управом Бодиновог, крене се амо, к Дунав. У почетку је ишла срећа Бугарима на руку, и Бодин је отео био од Грка Ниш и још многе друге области, но доцније, кад Грци поведоше велику војску, срећа пређе на њихову страну и они, Грци, одрже потпуну победу над усташком војском. Бодин буде заробљен и послат у заточење³⁾; а грчки војвода, по што савлада подунавске градове, крене се с војском у драчку област, да одатле нападне на Михаила. Михаило је већ утврдио био све кланце, који у Зету воде, и улогорио се на тешко приступачном месту. Но грчки војвода нареди, те се очисте и рашире путеви кроз теснаце, а тај су посао на силу радили Зећани, који су са сикирама пратили грчку војску. Тако грци продру до српске војске; отпочне се бој и Срби буду надбијени, и Грци, по што заузму неке градове и у њима оставе посаду, врате се натраг у Драч.

(Ово је било 1074 или у почетку 1075 године).

Као што се види устанак у Бугарској није могао донети никакве користе, и Бугари остану и даље под грчком влашћу. Тај рат много је коштао не само Бугаре него и Михаила који је тада изгубио једанајест синова и опет му земље опљачкане биле. Грци се оставе Михаила, јер су имали да ратују с другим не-

¹⁾ Најемничком војском зове се она војска, која помаже свакоме, ко јој добро плати. То је заведено још у давнашња времена, а у ту су ступали обично сиромаси а и други, који су хтели да се на бојном пољу покажу као прави јунаци. Ова је војска била спремна на ратовање у свако доба, па чим је ко позове у бој, онда се погоде по што ће, па онда тек ратују. Дешавало се више пута, код неких других народа, да се тим најемницима не плати тачно погодба а они се онда или побуне, или оставе тога коме су помагали, па пређу на страну његова непријатеља, којему они добро дођу, и он им да бољу награду. Па тако најемничка војска, помагала је и Грцима у овом ратовању.

²⁾ Показати на мапи; где је Вардар и Јејејско море.

³⁾ Објаснити ову реч.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ким народом и тако Михаило остане на миру. За време своје владе, он је лепо живио и са папом¹⁾, јер је папа у то време имао велику власт и сви су га владоци слушали, па је се он бојао, да му не би што шкодио. И папи је било по вољи, што се Михаило не одваја од њега, те му је послао краљевски огртач (плашт) и заставу и признао за краља, кад га је Михаило за то замолио. У то време још су биле распре између појединих владика, ко ће да буде старији. Михаило и то предузме и у ред доведе и са свим утврди *црквену самосталност* у својој држави. После неколико година умре Михаило (крајем 1081 год) по што је владао пуних 30 година!

¹⁾ Папа је најстарији пон у цркви код католика, као што је код нас Митрополит.

Пропитивање овог одсека, па онда *ошита репетиција*. За тим долази поука изведена питањима: какав је био Михаило? како се може казати за њега што је узео очевину своје брату? А како је опет то, што је помагао Бугарима? и т. д.

Михаило је био мудар владалац, као и отац му, Стеван Војислав. Он је био и добар, јер је помагао својој браћи Бугарима да се ослободе; очувао је и раширио своју државу, спојивши уједно, Зету Требиње и Хум. Још је изradio да митрополита што је у његовој држави, признају за стерешину и друге српске земље; а не да њему ко други заповеда и т. д.

МИЛАН С. УБАВКИЋ.

БЕЛЕШКЕ О ПРОСВЕТИ И ШКОЛАМА

ПРЕГЛЕД

О СТАЊУ ОСНОВНИХ ШКОЛА У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ ЗА 1881--82 ШКОЛСКУ ГОДИНУ

У Алексиначком округу има ове године 16 школа основних. Одређени надзорник држао испит у 15 школа (једна је затворена привремено). У тих 15 школа 3 су женске — у свима ради 18 учитеља, 7 учитељака. Свега ученика у почетку школске године било је уписаних 1138 а на испиту је присуствовало 877, дакле за 261 ученика може се рећи да су неуредно или никако школу походили.

У Београдском округу има ове године 49 школа основних. Одређени надзорник држао је испит у 46 школа (три су затворене привремено). У тих 46 школа од којих је само једна женска, ради 39 учитеља и 7 учитељака. Свега ученика у почетку школске године било је уписаних: 1793, а на испиту је присуствовало 1327, дакле за 466 ученика може се рећи да су неуредно или никако школу походили.

У вароши Београду било је ове године 17 школа основних; 8 мушких а 9 женских. У њима ради 20 учитеља и 27 учитељака. Свега ученика у почетку школске године било је уписаних: 2349, а на испиту је присуствовало 2015, дакле 334 ученика отпала су у течају ове школске године.

У Ваљевском округу има ове године 33 школе основне. Одређени надзорник држао је испит у 31 школи (2 су затворене привремено). Од тих школа т₁ и су жен-

ске. У свима ради 31 учитељ и 9 учитељака. Свега ученика било је уписаних у почетку школске године 1631 а на испиту присуствовало 1334, дакле за 297 ученика може се рећи да су неуредно или никако школу посећивали.

У Врањском округу било је ове године 11 основних школа, од којих је једна женска. У њима ради 16 учитеља и 5 учитељака. Свега ученика, у почетку школске године уписаних, било је 1068, а на испит дошло 819, дакле је 249 ученика отпало у течају ове школске године.

У Јагодинском округу било је ове године 26 основних школа са 38 учитељских снага, од којих су 30 учитељи а 8 учитељке. Свега ученика, уписаних у почетку школске године било је 1570, а на испит је дошло 1149, и то: 977 ученика и 172 ученице дакле је 421 ученик отпао у течају ове школске године.

У Књажевачком округу било је ове године 9 основних школа, од којих је једна женска. У њима ради 9 учитеља и 4 учитељке. Свега ученика уписаних у почетку школске године било је 674 а на испиту присуствовало 587.

У Крагујевачком округу има ове године 45 основних школа од којих су 3 женске. Одређени изасланик држао је испит у 44 школе (једна је затворена привремено). У њима ради 48 учитеља и 11 учитељака. Свега је ученика на испиту присуствовало 2136 а било уписаних у почетку школске године 3023, дакле за 587 ученика може се рећи да су слабо или никако школу походили.

У Крајинском округу било је ове године 44 школе са 53 наставничке снаге, од којих има 35 учитеља и 18 учитељака. Ученика уписаних у почетку школске године било је 2201, на испиту 1664, а школу је довршило 1850 ученика.

У Крушевачком округу било је ове године 20 основних школа. Одређени надзорник прегледао је 18 (једне школе је наставник болестан, а друга је привремено затворена.) У њима ради 25 учитеља и 8 учитељака. Свега ученика у почетку школске године било је уписаних 1403, а на испиту је присуствовало 1089, школу је пак довршило 1146.

У нишком округу има ове године 26 школа од којих су 3 женске, одређени изасланик прегледао је 24 школе (две су доцкан отворене па нису оцењене). У њима

ради 51 учитељска снага — 37 учитеља и 14 учитељака. Свега ученика у почетку школске године било је уписаних 2585 а на испиту присуствовало 2049.

У Пиротском округу има ове године 22 школе. Одређени изасланик прегледао је 20 (две су привремено затворене). У њима ради 27 учитеља и 7 учитељака. Ученика уписаних у почетку школске године било је 1642, а на испиту било 1018, дакле за 624 ученика може се рећи да су неуредно или никако школу посећивали.

У Подринском округу има ове године 18 основних школа. Одређени надзорници прегледали су 17 (једна је привремено затворена). У њима ради 21 учитељска снага: 15 учитеља и 6 учитељака. Свега уписаних ученика у почетку школске године било је 943, а школу је довршило 792.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС

27. БРОЈ

„СРПСКИХ ИЛУСТРОВаниХ НОВИНА“

ДОНОСИ ОВАЈ САДРЖАЈ

Забава: Шумарева ћерка. Приповетка из српскога живота. Књига друга од С. В. П. — **Народни обичаји:** Сватовски обичаји код мухамеданскијех Србаља у Босни од Милана М. Делића. — **Из природе:** Ваздух у ком живимо од М. Петровића. **Песме:** Вићу дрво (Петети) од Б. — Из „Махабарате:“ Куровићи, од Симе Поповића. — Из пупољака XVII: Ој девојко, од Петра Ј. Петровића. — **Историја:** Народни препорођај Срба Лужичана у Саксонији од А. Хилфердинга, превод Новака Ковачевића. — **Преводи:** Асја, приповетка Ивана С Тургењева превод Бранка Костантиновића. — **Књижевност:** *Razprava o rodun. i potis. Bunjevcih i Sokcih*, — р ферат М. Петровића. — **Научне новости:** Електриско осветлење од * * — Није све злато што сија од М. П.

— **Уметничке новости:** Слике Уроша Предића, од С. Поповића Вацкога. — Вршчанин уметник од — Ћ. — **Српски уметници:** Димитрије Ружић, од ована Грчића. — **Уз наше Илустрације:** Нишљанка мухамеданка од Т. — Христос пред Пилатом. — Слике из Црногорске престолнице. — **Књижевне белешке.** — Слике: Димитрије Ружић; Нишљанка мухамеданка од проф. В. Тителбаха; Христос пред Пилатом по слици М. Мункача; Главна улица на Цетињу; Крајње куће на Цетињу.

„Српске Илустроване Новине“ излазе сваких 15 Дана два пуна табака, а цена им је за Аустро-Угарску 4 фор. полугодишње или на 3 месеца 2 ф. за Србију и Црну Гору 12 динара полугодишње, односно 6 динара на 3 месеца, а за друге крајеве цена је годишња 12 фор. односно 6 фор. полугодишње у банкама. Претплату у Србији примају све тамошње књижаре, а у осталим крајевима умољена г. г. скуњачи, као и наклада штампарија А. Пајевића у Н. Саду.